

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра української мови

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Колоїз Ж. В.

Протокол № _____

«___» _____ 2018 р.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 2018 р.

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЬОРОЛЕКСИКИ
В СУЧАСНІЙ ПОЕЗІЇ**

Кваліфікаційна робота студентки
факультету української філології
групи УФБ-м-17
другого (магістерського) рівня
спеціальності 014.01 Середня освіта
Українська мова і література,
додаткової спеціалізації –
шкільне бібліотекознавство
Будяченко Анастасії Дмитрівни

Керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент **Іншакова І. О.**

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОЛЬОРОЛЕКСИКИ	7
1.1. Теоретичні засади вивчення терміна «кольоролексика».....	7
1.2. Семантика лексем на позначення кольору в сучасному мовознавстві та принципи їх класифікації.....	13
1.3. Стилiстико-семантичний аспект кольороназв у мовознавствi.....	20
Висновки до першого розділу.....	25
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОЛЬОРОЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ ПОЕЗІЇ	27
2.1. Визначення специфіки семантичного поля кольоролексики в поезії Л. Костенко.....	27
2.2. Аналіз особливостей семантичного поля кольороназв, представлених у поезії І. Драча.....	38
Висновки до другого розділу.....	50
РОЗДІЛ 3. СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЬОРОНАЗВ У СУЧАСНІЙ ПОЕЗІЇ	52
3.1. Особливості вживання кольороназв як стилістичних фігур у поезії Л. Костенко.....	52
3.2. Стилiстичний аспект кольоративiв у групах епiтетiв i порiвнянь, що представленi в сучаснiй поезiї I. Драча.....	55
Висновки до третього розділу.....	59
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

Поняття «колір» та «кольороназва» постійно функціонують і в побутовому мовленні, і в науковій літературі, вони є супровідними в системі комунікації, називаючи відомі всім мовцям явища.

У мові художньої літератури лексика на позначення кольору є активно вживаною, оскільки характеризується багатством семантичної наповненості та виконуваних функцій у рамках контексту твору. Продуктивність уживання лексем на позначення кольору зумовлена значними естетичними можливостями цих лексем, тобто їх здатністю створювати різноманітні образи в контексті художнього твору. Лексика на позначення кольорів уже кілька десятиліть привертає увагу дослідників у різних наукових галузях завдяки своєму семантичному багатству, різноплановості та активності вживання, специфіці джерел її походження.

До питання вивчення кольоролексики звертались багато вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, виокремлюючи різні дефініції розуміння цього поняття: кольоропозначення (А. Улянич, І. Ковальська); ім'я кольору, назва кольору, кольороназва (І. Бабій, Н. Науменко, Н. Адах, А. Критенко); колірний термін, термін кольору (Б. Берлін, П. Кей, С. Кантемір); найменування з колірним компонентом, кольоронайменування, прикметник із значенням кольору, колірний прикметник (Л. Піскозуб, О. Кучерук, Т. Пастушенко, М. Чікало); окказіоналізм-хроматонім (С. Циганова), кольоратив (А. Швець), кольоронім (О. Паливода), слово-кольоратив (Т. Семашко), символи-кольоративи (О. Куцик), колірний епітет (І. Бабій, Л. Качева, А. Панкратова, С. Соловйова), кольористична лексика (Ю. Чебан), кольористичний епітет (С. Шуляк), хроматизми (С. Форманова, О. Базик) тощо.

Ознаки кольору є не лише носіями прикмети, кольороназви стають засобами вираження емоційної та мисленневої ознаки, виразником індивідуальних образів предметів, явищ, емоцій, почуттів та думок. Отже, кольороназви займають ключові позиції у семантико-стилістичному аспекті

поетичного мовлення. Дослідження значення кольорів у художніх творах є проблемою, яку більшість вчених досліджували на матеріалі поетичних творів. Семантико-стилістичний аспект кольоративів є об'єктом вивчення у роботах Л. Єгорової, І. Камалової, О. Кондрашової, М. Тростнікова та ін.

У сучасній українській мові назви кольорів – багата лексико-семантична група, яку в художньому мовленні доповнюють специфічні індивідуально-авторські кольороназви [3].

Пласт лексики на позначення кольорів є носієм багатого інформаційного потенціалу, у зв'язку з чим вивчення кольоропозначень здійснюється в різних напрямках. Сьогодні актуальним для мовознавства є дослідження специфіки колірної лексики на ґрунті сучасної літератури.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, щоб дослідити та виявити пласт колірної лексики в текстах сучасної поезії з огляду на продуктивність її вживання, стилістичну роль. Для аналізу функціонування кольоролексики в сучасній поезії взято збірки Ліни Костенко та Івана Драча. Цих поетів як представників шістдесятництва, об'єднували спільні риси характерні для цього літературного напрямку: системи образів, творчий підхід до їх відображення, «різкий ривок від смислового до метафоричного вірша, до розкованості ритму і метра, до рішучого переважання асоціативного мислення, вільного вірша над канонічними формами» [25]. Цей вибір був спричинений зацікавленістю в тому, як спільні методи творчості представників двох різних часових та культурних періодів відобразилися на специфіці нашої теми, а саме якою є специфіка вживання кольору в поезії поетів.

Мета роботи – дослідити особливості функціонування лексики на позначення кольору в сучасній поезії Л. Костенко та І. Драча.

Для досягнення зазначеної мети ми розв'язували такі **завдання**:

- 1) опрацювати теоретичну базу лексики на позначення кольору;
- 2) проаналізувати тексти сучасної поезії Л. Костенко та І. Драча з точки зору лексики на позначення кольору;
- 3) дібрати фактичний матеріал;

4) здійснити класифікацію обраного фактичного матеріалу за основною ознакою хроматичні/ахроматичні кольори, з погляду стилістичної ролі колірної лексики та за продуктивністю її вживання;

5) з'ясувати семантико-стилістичні особливості функціонування лексики на позначення кольору;

6) дослідити особливості творення та функціонування епітетів-кольороназв;

7) зробити загальні висновки.

Об'єкт дослідження – тексти поезії Л. Костенко та І. Драча.

Предмет дослідження – лексика на позначення кольору в поезії Л. Костенко та І. Драча.

Джерельною базою послуговували поезії Ліни Костенко та Івана Драча. Картотека, укладена на основі досліджуваних художніх текстів, нараховує чотириста тридцять вісім лінгвоодиниць.

Основні методи дослідження: теоретичний аналіз (вивчення основних теоретичних понять лексики на позначення кольору); критичний аналіз (дослідження основних підходів до визначення поняття «кольоролексика»); теоретичний синтез (узагальнення теоретичних відомостей про кольоролексику та її вживання у сучасній поезії); системний аналіз (добір фактичного матеріалу та його групування); описовий метод (опис особливостей та частотності вживання кольоролексики у поезії).

Наукова новизна праці полягає в тому, що вона є самостійним, комплексним, оригінальним дослідженням, у якому подано аналіз особливостей функціонування лексики на позначення кольору в сучасному поетичному мовленні.

Теоретичне та практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження наукової роботи можна використовувати під час написання наукових робіт, рефератів, під час вивчення лексики, стилістики, на уроках української мови, уроках української літератури, у шкільній практиці, на практичних та семінарських заняттях у вузівській програмі.

Наукове дослідження було апробоване у вигляді доповіді на студентській науковій конференції (2018 р.) («Особливості функціонування кольоролексики в сучасній поезії»).

Із теми дослідження є публікація Будяченко А. Особливості функціонування кольоролексики в сучасній поезії / А. Будяченко // Матеріали студентських наукових читань: [зб. наук. праць] / Кривий Ріг, 2018. – Вип. 4. – С. 16-23.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (50 позицій), списку опрацьованих джерел (4 позиції). Повний обсяг дослідження – 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОЛЬОРОЛЕКСИКИ

1.1. Теоретичні засади вивчення терміна «кольоролексика»

Розпізнавання кольорової ознаки відбувалося з давніх-давен, про що свідчить загальна назва колір, відома в латинській мові (лат. *color*) має набір таких різних значень: 1) «барва, забарвлення»; 2) «колір (обличчя)», переносне «краса, окраса»; 3) «мовне забарвлення, мовний колорит» та ін. [10].

Дослідження кольору з наукової точки зору бере початок ще з античності, коли його вивченням займалися філософи, мислителі, художники та письменники. Філософи першими розподілили кольори на основні (базові) та неосновні, які отримувалися шляхом змішування базових. У різних дослідженнях більшість вчених дотримувалися цієї думки, як і Арістотель, який стверджував у своїх працях, що колір – це суміш світла і темряви, білого і чорного. Розробки винахідника Леонардо да Вінчі епохи Відродження стали основою для нових винаходів у сфері вивчення кольорів [34, с. 4].

Серед філологічних розробок першим зацікавився кольорами німецький письменник Й. В. Гете, який досліджував символічність кольороназв у культурах народів світу на основі асоціацій. Сформовані висновки мали значний вплив на дослідження Дідро, Гегеля, Кандинського, Шопенгауера й дали початок психологічного напрямку дослідження кольору [8, с. 104-115].

Кольористика у лінгвістиці досягла розвитку у ХІХ ст. і стала пов'язана з ідіостилем автора та мовною картиною світу, особливостями відображення автором кольороназви з огляду на його національні, психічні та психологічні особливості [46, с. 85].

Останні 30-50 років у східнослов'янському мовознавстві значно посилюється інтерес лінгвістів до кольоронайменувань. Автори досліджують історію кольороназв, процес формування їхніх груп, склад у різні періоди

розвитку мови, визначають співвіднесеність кожного найменування кольору з предметом-еталоном. Такі знання необхідні, бо на них базуються сучасні теорії вивчення кольороназв [19].

У своєму широкому трактуванні, колір – явище фізичного світу, що сприймається органами чуття людини і перетворюється у зоровому аналізаторі головного мозку в знайомі кожній людині відчуття кольоровості. Колір, який сприймає та уявляє людина явище суб'єктивного, психічного плану. Основу сприйняття кольору складають міжзнакові структури, що забезпечують вплив барви на реципієнта на несвідомому рівні [50, с. 22-28]. Отже, доречно говорити про двоїсту природу кольору: об'єктивну, фізичну й суб'єктивну, психічну.

Кольоративи, або, як їх інакше називають, кольороназви, є об'єктами мовної дійсності, лексикою, що означає ті чи ті кольори. Поняття «колір» та «кольоратив» співвідносяться тією ж мірою, у якій співвідносяться і всі інші слова та означувані ними явища. Проте ця відповідність не настільки абсолютна, щоб було можливим підмінити одне поняття іншим [17].

Колір та його семантика також є однією з категорій культури, яка фіксує інформацію про колорит навколишньої природи, його унікальність, історичний аспект, етнічні традиції, особливості відображення художнього світу [15, с. 25].

Серед дослідників кольоролексики точаться дискусії щодо того, який критерій обрати аналізуючи назви на позначення кольору. Наприклад, Б. Рассел у роботі «Людське пізнання» пропонував для визначення кольору просторово-часовий аспект. Вчений зазначив, що не існує ідентичних відтінків, тому, що кожен колір розглядається з різних точок простору та часу. Просторово-часовий відрізок вивчення кольору відіграє роль у становленні культури, суспільства та людського досвіду [48].

Назви кольорів належать до найдавнішої і найстійкішої частини лексики слов'янських мов. Віддавна прикметники зі значенням кольору широко використовують поети, прозаїки для створення яскравих, глибокозмістовних образів [24, с. 120]. Лексико-семантична група назв кольорів серед інших

категорій сучасної української мови виділяється своїм багатством й активністю уживання [1].

Кольоролексика досліджувалася як у слов'янських мовах, так і в інших мовних групах. Ґрунтовний пласт досліджень існує зокрема в германській мовній групі. Наприклад, Т. Б. Козак вивчала лексико-семантичну групу слів, які позначають колір у німецькій мові. Вчена дослідила кольороназви у діахронічному розрізі, процес їх становлення та розвитку, первинну мотивацію. Дослідниця встановила семантичні особливості різноманітних кольороназв та їхню зміну протягом століть. Це дослідження стало важливим, оскільки формальна та семантична зміна колірної лексики спостерігається також на прикладі інших слов'янських мов [23].

Спроби трактування поняття «колір» є в сучасній українській лінгвістиці. О. М. Крижанська пропонує тлумачити колір як абстраговану, усвідомлену та загальну сторону предмета, яка в ньому знаходить здійснення, але не належить йому неодмінно і, як загальне, може належати всякому явищу чи предмету. Колір не існуючи сам по собі, обов'язково позначається в об'єкті та може переноситися з предмета на предмет, у чому проявляється його загальне значення [26]. Саме на цю теорію визначення кольороназв, запропоновану О. М. Крижанською, ми будемо спиратися в дослідженні.

У процесі аналізу лінгвістичних робіт, присвячених дослідженню слів і виразів, що позначають колірні відтінки, було виявлено відсутність уніфікованого мовознавчого терміна. Отже, можна виокремити наступні дефініції:

- 1) кольоропозначення (А. Улянич, І. Ковальська);
- 2) ім'я кольору, назва кольору, кольороназва (І. Бабій, Н. Науменко, Н. Адах, А. Критенко);
- 3) колірний термін, термін кольору (Б. Берлін, П. Кей, С. Кантемір);
- 4) найменування з колірним компонентом, кольоронайменування, назва кольору, прикметник із значенням кольору, колірний прикметник (О. Кучерук, Т. Пастушенко, Л. Піскозуб, М. Чікало);

5) окказіоналізм-хроматонім (С. Циганова), кольоратив (А. Швець), кольоронім (О. Паливода), слово-кольоратив (Т. Семашко), символи-кольоративи (О. Куцик), колірний епітет (І. Бабій), кольористична лексика (Ю. Чебан), кольористичний епітет (С. Шуляк), хроматизми (С. Форманова, О. Базик) тощо [28].

Основою для виникнення назв «кольоратив», «кольористична лексика» стали терміни колір, кольорит, використані в живописі. Зокрема, термін кольорит містить у собі значення цілісного, сукупного взаємозв'язку кольорів для впливу на емоційно-чуттєву сферу пізнання людиною світу [16, с. 67].

Серед вчених точиться дискусія про те, які саме лексеми можна відносити до кольороназв. Існує дві протилежні думки з цього питання.

Дослідники Е. Сепір, Б. Уорф запропонували гіпотезу лінгвальної відносності – релятивістський підхід, що виник у 30-х роках ХХ століття у США. Ця гіпотеза припускає, що люди, які говорять різними мовами, по-різному сприймають світ і по-різному мислять. Зокрема, ставлення до таких фундаментальних категорій, як простір і час, залежить у першу чергу від рідної мови індивіда. Дослідники дійшли висновку, що творення кольоропозначень у різних мовах утворюється внаслідок різного осмислення основних категорій. Цю теорію спростовують Б. Берлін і П. Кей – представники протилежного універсалістського підходу, які ствердили те, що процес виникнення й розвитку кольороназв у різних мовах є своєрідною лінгвістичною універсалією [33].

Підтверджують існування двох різних підходів щодо вживання та визначення кольороназв праці сучасних вчених. О. І. Кулько зазначає, що кольороназви – обмежена та окреслена у мові група прикметників на позначення кольору, яка немає тенденції до розширення [31, с. 224]. Інша позиція, яку обґрунтувала Т. А. Михайлова: група прикметників поповнюються вторинними кольороназвами (яскравий, прозорий, блискучий). Подібні лексеми не вважаються повноцінними кольорами, але вони виражають конкретні відтінки, якщо вживаються з іншими лексемами (виконують функцію модифікаторів) [37, с. 45].

Дослідженню лексичної групи кольороназв присвячені роботи Р. Алімпієвої, Н. Баніліної, Л. Брагіної [11, с. 147].

Також однією з проблем, пов'язаною з кольоропозначеннями, є їх стилістичне функціонування в мікро- та макротекстах, а також вплив семантики кольоратива на виконувану ним функцію.

Дослідження кольоролексики як однієї з макросистем є важливим для подальшої класифікації лексики. Вивчення кількісного та якісного складу колірних позначень у тій чи тій мові займає одне з провідних місць у різних галузях науки, зокрема й у сучасній лінгвістиці [2].

Кольоролексика як система є об'єктом не лише мовознавства, а й інших гуманітарних дисциплін, або синтезують різні дисципліни. С. Іваненко досліджував кольороназви з точки зору мовознавства із філософським аспектом. Він розглянув кольоролексеми у межах категорій одиничного (містить семи конкретності та типовості) та особливого (семантична домінанта виступає виразником нетипового та унікального в мові). У своїй роботі дослідник проаналізував семи «монохроматичний», «поліхроматичний» та «ахроматичний» і визначив, якими кольорами вони актуалізуються [18].

Т. Ковальова у своїх дослідженнях вивчала кольоролексику у зв'язку з психологією та психікою. Вчена досліджувала кольороназви у кількох напрямках: залежність колірної гами та семантики колірних номінацій і психотип митця; кольороназви та їх функціонування у різних літературних напрямках. Дослідниця зокрема звернула увагу на розширення лексичної валентності кольороназв та стилістичне оновлення семантики [22].

Проблема кольоропозначень розглядається в різних аспектах: порівняльне мовознавство (О. Коваль-Костинська, Н. Пелєвіна), етнолінгвістика (А. Вежбицька, Г. Яворська), психолінгвістика (С. Григорук, Т. Ковальова, Л. Лисиченко, Р. Фрумкіна), перекладознавство (І. Ковальська), історична та описова лексикологія (Н. Бахіліна, В. Мурянов, М. Чікало), семасіологія (Р. Алімпієва, О. Вербицька, О. Дзівак, А. Кириченко) [4].

У лінгвістиці також виникають нові напрями дослідження кольоролексики, наприклад, рекламний дискурс (В. Горлачова) [9].

Окремі фрагменти теорії кольоративів досліджувалися більш детально. Так склад кольоропозначень та їх семантична структура розглянута в роботах А. Брагіної, А. Василевич, Н. Туревич; дослідженню стилістичних функцій кольоропозначень присвячені праці Л. Качева, А. Панкратова, С. Соловійова. Широкий спектр робіт представлений у зарубіжному мовознавстві роботами Адамсона, Кея та Пома [19].

Українська мовознавець Н. Клименко у сфері кольоролексики ґрунтовно дослідила особливості словотвору кольоративів, які переважно виражені прикметниками, зауважуючи на тому, що словоскладання й основоскладання насичує народну творчість та українську поезію композитами з кольористичними компонентами [20].

У перспективі центральною у науковців є вивчення кольороназв як матеріалу для дослідження національної картини та моделі світу [27].

1.2. Семантика лексем на позначення кольору в сучасному мовознавстві та принципи їх класифікації

Лексико-тематична парадигма кольоролексем спектрально багата. До неї входять лексеми на позначення власне кольору та образно-стилістичні одиниці, що позначають асоціативну колірну ознаку [48, с. 42]. Більшість праць, пов'язаних із семантикою кольору, побудовані на основі аналізу предметів, забарвлених певним чином та їх впливу на процес формування абстрактної узагальненої колористичної ознаки.

На збагачення системи кольороназв та їх класифікації вплинула науково-технічна революція, зокрема ткацька та фарбувальна промисловість. У цей час створювалося безліч нових відтінків, що збагатило систему кольорів [38, с. 87].

Кольоропозначення як лінгвістична реалія вперше була розглянута у роботі «Основні колірні терміни: їх універсальність та еволюція» Б. Берліна і

П. Кея, де обґрунтовано розподіл колірної лексики на основні та похідні. Науковці, вивчивши семантику 78 мов світу, зробили два відкриття про закономірності розвитку та риси в утворенні основних колірних найменувань: риси утворення кольоролекси змінюються з часом та з появою нової терміносистеми. Вчені констатували загальний перелік основних кольоропозначень, що включає 11 категорій: білий, чорний, червоний, зелений, жовтий, блакитний, коричневий, фіолетовий, рожевий, оранжевий та сірий [2].

Одноставної думки щодо розподілу кольорового спектру не існує. Немає визначеності й у системах кольоропозначень сучасних європейських мов. У східнослов'янському мовознавстві традиційно визначають одинадцять термінів-кольоропозначень: білий, чорний, червоний, синій, жовтий, коричневий, сірий, зелений, фіолетовий, рожевий і помаранчевий, які закріпилися як основні складові колірної номенклатури української мови [26].

Загальнотеоретичні аспекти сполучуваності та зіставлення відображені в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (Х. Вендлер, В. Виноградов, Л. Йорданська, Дж. Лаюфф, І. Мельчук, Дж. Сінклер, В. Телія, Дж. Ферс та ін.) [29, с. 112].

Серед мовознавчих праць, які базуються на зіставному аналізі української та англійської мови виокремлюється дослідження А. Вовка і його словник кольору. Передумовою створення словника стала відсутність усталених значень назв кольорів у англійській та українській мовах та відсутність системи назв в українській мові. Цей словник містить матеріал про те, як кольоролексеми англійської мови передаються в українській [7].

Вивчення семантики кольоропозначень в українському мовознавстві спирається на основні положення про сутність мови художньої літератури, яке опрацьоване такими лінгвістами, як Л. Булаховський, В. Виноградов, Г. Винокур, В. Жайворонок, В. Жирмунський, М. Карпенко, О. Крижанівська, Б. Ларін, А. Мойсієнко, О. Потєбня, О. Снітко, Д. Шмельов, Р. Якобсон [4].

У дослідженнях функціональної семантики кольоративів ураховується позамовна інформація про феномен кольору, його місце і роль у формуванні

національної мовної картини світу. Виокремлення позамовної інформації не лише конкретизує функціональність кольоративу, але й дозволяє простежити смислову перспективу розгортання колірних образів. Естетичні видозміни кольороназв аналізуються зі застосуванням теорії поля, що дозволяє моделювати колірний простір у межах індивідуально-мовної картини світу (дослідження В. Дяченка, А. Критенка, Т. Панько). Проблема семантики кольоративів і їх естетичної значущості в художньому тексті є постійним дискусійним питанням науковців (І. Бабій, Г. Губарева, В. Дятчук, Т. Ковальова, Л. Пустовіт та ін.) [28].

Проблеми функціонування та семантики лексем, утворених від назв кольорів у мовознавчій літературі розглядали Н. Комарчева та Н. Левун. У основу класифікації вони поклали спосіб словотвору похідних, детально розглянувши словотвірні гнізда кольоративів. Автори зазначають, що прикметники з високою значущістю й широкою синтаксичною валентністю утворюють великі за обсягом словотвірні гнізда, а глибина словотвірних гнізд із невеликою кількістю похідних обмежується одним рівнем [20].

Прикметники на позначення власне кольорів, відтінків й різних поєднань кольорів становлять одну з лексико-семантичних груп у словниковому складі української мови, наприклад: *білий, зелений, жовтий, малиновий, буряковий, вишневий, золотистий, багряний, блідо-рожевий, жовтогарячий* тощо. З погляду сполучуваності вони не мають обмежень, тому що іменники – назви носіїв відповідних кольорових ознак – не становлять фіксованої кількості. Проте прикметники, що позначають масті тварин за відповідними колірними характеристиками мають іншу природу сполучуваності (наприклад: *вороний, буланний, гнідий, чалий*). Згадані прикметники функціонують як слова з фразеологічно обмеженими значеннями. Така кваліфікація впливає з того, що вони поєднуються тільки з іменниками *кінь, жеребець, кобила* у випадках називання відповідної масті [43].

Семантична структура назв кольору перебуває в русі, ускладнюється іншим змістом. Джерелами виникнення кольороназв є полісемія (використання

назв предметів, об'єктів природи з певним забарвленням для утворення мовних назв кольору); лексико-морфологічні засоби (складні слова, спеціальні слова для передачі відтінків) і запозичення.

Класифікацією кольороназв в українському мовознавстві займалися О. Дзівак, А. Кириченко, А. Критенко та ін. [3]. А. Критенко досліджуючи походження кольорів, класифікувала їх за критерієм генетичної спорідненості: основні та другорядні. Основними є назви давнього походження – ядро лексико-семантичної групи, вони генетично споріднені в різних мовах. Інші назви вказують лише на вияв основного тону, його якість чи інтенсивність, змішування кольорів, колірну ознаку [28].

За відношенням назви кольору до поняття про нього прийнято виділяти два типи назв кольорів, що відображує їх семантику:

1) назви, що позначають конкретну колірну ознаку предмета чи явища об'єктивної дійсності. Це численна група, яка охоплює невмотивовані (білий, зелений, синій та ін.) та вмотивовані з погляду носіїв сучасної української мови кольоропозначення (волошковий, срібний, солом'яний тощо); лексеми з колірною семантикою різних граматичних категорій (синій, синь, синьо та ін.); назви, що вказують на ступінь вияву колірної ознаки (найчорніший, темнющий та ін.);

2) назви, що характеризують забарвлення предмета, не вказуючи на конкретний характер кольору. Такі назви посідають окреме місце в семантичній класифікації слів із колірним значенням, оскільки вони чітко не позначають конкретний колір, але дають певну інформацію про забарвлення предмета чи явища, акцентуючи увагу на таких характеристиках як інтенсивність, поєднуваність, відтінок кольору [3, с. 4]. Умовно ці назви можна вважати кольороназвами і серед них виділяють такі групи:

а) назви, які визначають ступінь насиченості, інтенсивності кольорів, не називаючи конкретної колірної якості (*ясний, світлий, темний, блідий*);

б) назви, що вказують на спосіб поєднання кількох невизначених кольорів у певній формі (*цвітом весен обвито, кольористий, доливати барв у палітру*);

в) назви для неозначеного кольору, які вказують на загальне забарвлення реалій, не визначаючи його конкретного характеру (*кольоровий, барвити, рясніти, барвистий, кольорами стати, замурзаний*);

г) назви, що виражають відтінки певного забарвлення предметів і явищ природи (*яскравий, чистий*);

г) назви, які вказують на загальний характер забарвлення реалії, зумовлений дією сонця, вітру тощо (*смаглявий*). До лексико-семантичної групи назв кольорів належать і загальні назви цієї категорії слів, які позначають сукупну колірну ознаку: колір, фарба, барва [28].

К. Давиденко, досліджуючи лексико-граматичні особливості кольоролексики у художній творчості, запропонувала такі терміни, як основні, відтінкові й непрямі кольори. Основні кольори є найбільш абстрактними та найменш мотивованими; відтінкові кольори є більш конкретними, характеризуються нескладною семантичною структурою та часто відображають поетичні асоціації; непрямі кольори становлять окрему групу, що розмежовується за наявністю або відсутністю кольору, блиску та прозорості [12].

Питання історії становлення окремих тематичних груп лексики на різних етапах розвитку мови постійно привертають увагу мовознавців [19].

Кольороназви досліджувалися мовознавцями в різних аспектах. Зокрема, тематичні зв'язки слів, роль тематичних словесних груп у системі лексики аналізує А. Критенко. Мовознавець розглядає семантичну структуру кольороназв в українській мові, виокремлюючи слова першого порядку (непохідні назви) типу синій, сірий, зелений, які становлять основу (ядро) всієї лексико-семантичної категорії назв кольорів, і лексеми другого порядку (білявий, червонястий і подібні), що семантично об'єднуються навколо перших. Слова другої групи точніше визначають кольори, відтінки, потреба в них зростає із розвитком науки, техніки, промисловості [28].

Л. Супрун визначила, що лексико-семантичне поле кольору складається з ядра (хроматична/ахроматична кольорема), ядерної (деривати), периферійної

(лексеми з семантикою відтінку та інтенсивності кольору) та дифузної зон. Дифузна зона представлена пограниччям лексико-семантичних полів [42].

О. Дзівак ґрунтовно досліджує лексико-семантичні структури назв кольорів у сучасній українській мові, виходячи з того, що кольори, які існують у природі, становлять тривимірну систему. Кожен колір може змінюватися за трьома характеристиками: тон, насиченість і яскравість (на це вказують, наприклад, науковці А. Вовк, С. Кравков, Ф. Шемякін). Для конкретного кольору потенційно можливий цілий ряд назв, кожна з яких акцентує увагу на окремій характеристиці одного спільного змістового поняття [13, с. 30].

Як правило, дослідники зазначають, що кількість основних кольорів дорівнює кількості основних кольоропозначень конкретної мови. Для кожного виокремленого в свідомості носіїв мови основного кольору у спектрі існує кольоратив, який його позначає. Варто зазначити те, що в термін «основний кольоратив» вчені-лінгвісти вкладають різні значення. Одне з цих значень – основний для даного кольору кольоратив – передбачає наступне: для кожного конкретного кольору та відтінку можна дібрати назву, до того ж існує декілька кольоративів, з допомогою яких можна зазначити даний колір і ту назву кольору, яка обирається регулярніше зі списку синонімів носіями мови та є основним для цього кольору [17].

Основні ж кольоративи, як явища мовної дійсності, виділяються за абсолютно іншими мовними критеріями, які можуть бути різноманітними, але в якості найбільш систематичних, доречно подати, виділені В. А. Московичем критерії віднесення кольоративів до основних:

- 1) частота вживання кольоропозначення;
- 2) відсутність або наявність внутрішньої форми (давнина кольоропозначення, специфіка вживання спорідненого слова);
- 3) одноосновність або складний характер кореня;
- 4) стилістична характеристика;
- 5) сполучуваність слова в контексті [39].

Лінгвісти зробили висновок, що 95 % кольорів походять від назв предметів і лише 5 % не мають чіткої етимології. На думку авторів, основною одиницею кольоропозначень є базовий колірний термін (*basic color terms*), кількість їх обмежена, колір характеризують ознаки: відтінок, яскравість, насиченість. Серед мовознавців немає єдиного погляду щодо того, які саме лексичні одиниці відносити до групи кольороназв.

Ч. Сяовен дотримується думки, що існує група основних та базових кольоративів. Основні кольороназви – це прикметники, які є якісними, змінними та поліфункціональними. Функція називання кольору у цієї групи є домінуючою, оскільки кольоративи повністю зберігають характеристики лексико-граматичного класу. Базові кольороназви існують у межах основних, змінні, полуфункціональні прикметники, що мотивують утворення інших кольороназв. Переважно базові кольоративи є семантичними домінантами синонімічного ряду [45, с. 7-8].

Усталеними є погляди про поділ кольоронайменувань на дві групи: хроматичні (синтез трьох основних кольорів: жовтого, синього й червоного) та ахроматичні: чорний, білий, сірий. О. М. Крижанська звертає увагу на потребу в диференційованім підході до градації колірних ознак. Дослідниця зазначає, що усі українські назви кольорів за походженням можна поділити на дві лексико-семантичні групи: первинні і вторинні. До первинних відносяться назви кольорів, які в сучасній українській мові не співвідносяться з іменниками-референтами й означають абстрактні колірні якості. Походження та зв'язок кольорів цієї групи з певною конкретною назвою розкривається за допомогою етимологічного аналізу (*червоний, рум'яний, рудий, жовтий, зелений* тощо). Вторинними є українські кольороназви, що передають конкретний колір за колірною подібністю до предметів і явищ навколишнього світу (*попелястий, синь, золотий* тощо) [26].

Проте є кольори, що не відносяться ні до первинних, ні до вторинних кольорів, які доречніше називати кольороназви-словосполучення. Ця група виражена описовими конструкціями з компонентами колір/кольору, барви

(*колір випаленого ступу*) чи словосполученнями з посиланням на назву предмета (*жовтий місяць, неспіле авокадо* тощо) [30].

О. М. Дзівак за ступенем сполучуваності кольорів виокремлює три групи назв кольорів. Перша група представлена кольорами з максимально широким асоціативним полем, первинний прояв (білий, жовтий, синій); друга – з середнім асоціативним полем, відображає інтенсивність та відтінки основного прояву кольору (блакитний, рожевий, фіолетовий); третя група кольорів – авторські неологізми, що мають мінімальне асоціативне поле [13, с. 30].

Колір не лише прямо вказує на зображення, а здатний набувати переносних значень і навіть символічного вживання. Відповідно до задуму, кожен письменник обирає для характеристики предмета, персонажа чи явища колір, який би найбільше надавав виразності, точності, яскравості зображуваному, розширюючи при цьому діапазон сполучуваності кольорів, вводячи у тканину тексту різні кольори, надаючи їм додаткових відтінків [24, с. 255].

У виявленні зрушень семантичної структури лексем на позначення кольору доцільно звернутися до художньої мови, яка є однією з чутливих сфер, що відбиває найтонші зміни у значенні слова. У поетичній мові слова виконують не тільки номінативну, а й естетичну функцію. В. С. Калашник зазначає те, що слововживання у поетичній мові ґрунтується головним чином на творчому використанні потенційної здатності слова до семантичного ускладнення [13]. Колір є одним з основних нешрифтових засобів вираження тексту [24, с. 114].

Хоча образне значення не може вважатися компонентом семантичної структури слова, однак його виникнення змінює семантику слова, створює конотацію, визначаючи прагматичну частину лексичного значення.

Учені зазначають, що мовні засоби на позначення кольору формуються під впливом художньої мети, індивідуального осмислення та естетичних уподобань автора. Семантика колірних ознак надає мові своєрідності, асоціативних і конотативних властивостей [21].

1.3. Стилiстико-семантичний аспект кольороназв у мовознавствi

Колiр – один iз найвиразнiших показникiв для характеристики будь-якого об'єкту чи субстанцiї. Ознаки кольору є не лише носiями прикмети, вони стають засобами вираження емоцiйної та мисленневої ознаки, виразником iндивiдуальних образiв предметiв, явищ, емоцiй, почуттiв та думок [5, с. 14]. Саме тому кольоролексика вiдiграє важливу роль для передачі знань, отриманих у процесi засвоєння оточуючого свiту. Як наслiдок кольороназви займають ключовi позицiї у семантико-стилiстичному аспектi поетичного мовлення.

Однiєю з актуальних проблем, на думку лiнгвiстiв, є властивостi сполучуваностi кольорiв та предметiв, явищ, якi вони визначають; фразеологiя, заснована на колiрнiй лексицi, семiотика кольору зi урахуванням контексту художньої лiтератури, мiфологiї, фольклору, символiка кольору [26]. В. Ф. Пiвень, вивчаючи iдiостиль лiрики, розглянув семантику та стилiстичнi функцiї кольороназв, зауважував, що вони є багатозначними та їх значення обумовлюється конкретним контекстом. Традицiйне, загальноприйняте значення кольоропозначень часом не збiгається з смисловим навантаженням, вкладеним у художнi твори. Подiбна розбiжнiсть зумовлена iндивiдуально-авторським сприйняттям свiту [41].

Кольороназви виражають суб'єктивне сприйняття людиною свiту. У мовi вони реалiзуються пiсля усвiдомлення їх значення. У науцi є теорiя спiввiдношення, яка утврджує зв'язок кольору з усіма явищами та категорiями. Отже, через колiр можна виразити будь-яке поняття у свiтi. Аналiз кольоропозначень є необхідною умовою для вияву ролi кольору в побудовi вiзуального простору людини та обумовленостi функцiонування в мовi, враховуючи культурно-iсторичнi традицiї рiзних менталiтетiв [49, с. 247].

Семантико-стилiстичний аспект кольоративiв є об'єктом вивчення у роботах Л. Єгорової, І. Камалової, О. Кондрашової, М. Тростнiкова та iн. На думку Л. Супрун, поняття кольору не може iснувати за межами свiдомостi чи

поза зоровими відчуттями людини, оскільки колір – це наслідок впливу реального життя на свідомість людини [36]. Серед українських вчених першим звернув увагу на кольоролексику та символічність її використання І. Франко. Він розглядав діяльність художника і поета, особливості у використанні ними кольору: безпосереднє значення (живопис), переносне та образне (художні твори). І. Франко зазначив, що маляр у своїй діяльності керується відображенням замислу, а поет – уявою реципієнта, трактуванням власних вражень, образів [47, с. 101, 108].

Кольоронайменування перебувають у колі посиленої уваги науковців також із позиції їх семантичного навантаження. Зокрема, у роботі «Семантичний обсяг назв основних кольорів» Н. І. Кухар наголошує, що найбільше семантичне навантаження мають лексеми білий, чорний, червоний, синій, зелений [13, с. 30].

Дослідження значення кольорів у художніх творах є проблемою, яку більшість учених досліджували на матеріалах поетичних творів. Дослідниця С. П. Муляр, яка вивчала особливості метафоризації кольоролексики та їх функціонування в художніх текстах, встановила, що лексеми на позначення кольору є важливими елементами метафор. Кольороназви є семантичним ядром, значеннєвим центром метафор [40]. Л. О. Пустовіт зазначає, що поезія створює більше можливостей для реалізації прикметників на позначення кольорів, які функціонують і в прямому, і в переносному значеннях [14]. Л. О. Супрун, яка вивчала семантику та прагматику кольорем у художніх прозових текстах, визначила частотність уживання кольороназв, а також способи передачі прямого та переносного значення за допомогою лексем із семантикою кольору [42].

Прикметник є частиною мови, яка найкраще реалізує означальні властивості предмета чи явища. Означальні властивості відображаються в семантиці, морфологічній формі та синтаксичній ролі прикметника, що дозволяє йому вільно сполучатися з різними іменниками. Цю особливість можна пояснити тим, що власне прикметники є назвами узагальнених ознак, а

не конкретно віднесених, за значенням абстрактніших, ніж іменники, які вони характеризують. Узагальнені значення прикметників з одним і тим же морфологічним складом передають не лише безпосередні ознаки, а й характеризують морфологічно осмислену ознаку, сполучаючись при цьому з іменниками різної семантики [44]. Чисельні дослідження доводять, що означення прикметникового походження створюють більше можливостей для творення метафоричних, переносних конструкцій – тропів, а означальні прикметники частіше виявляються у ролі епітета [5, с. 13]. Відображення колірних категорій прикметниками кольору є найхарактернішим при номінації носіями мови колірного простору [6]. Отже, найтиповішим граматичним виразником кольоролексики в поезії є прикметник, а стилістичним – епітет.

У сучасній лінгвістиці поширеною є думка щодо полісемантичності лексеми із значенням кольору. Л. І. Мацько пояснює, що на природні кольорові ознаки предметів об'єктивної дійсності накладаються образні характеристики: під впливом асоціацій відбуваються розширення, зміщення, переноси значень, отже, парадигми кольористичних словосполучень також є змінними. На реальну парадигму, що відображає кольорові ознаки реального світу, нашаровується переносна, образна парадигма кольоропозначень. Така особливість впливає на розмаїття стилістичних засобів із лексемами на позначення кольору, зокрема на систему епітетів. Л. І. Мацько подає класифікацію епітетів за граматичним вираженням:

1) епітети, які виражені прикметниками. Прикметник – основний категоріальний засіб вираження епітетів, що обумовлюється такими чинниками – семантика статичної ознаки та зв'язка з іменником, предметність якого він конкретизує через свою атрибутивну семантику. Можливості прикметника виступати епітетом збільшуються за рахунок того, що один і той самий прикметник може поєднуватися з кількома різними іменниками;

2) епітети, які виражені дієприкметниками. Здебільшого це пасивні дієприкметники доконаного виду з негативною семантикою, що передають стан розпачу, безнадії;

3) епітети-прислівники – виразники динамічної ознаки (дія, процес, стан), виконують образну функцію епітета;

4) епітет, виражений іменником-прикладкою. Одна з найпродуктивніших груп в українській мові, яка переважно функціонує в денотативному просторі сфери природи, почуттів, казкової уяви;

5) епітети-композиції, експресивність складових основ яких здатна створювати образ і витворює нову поетичну номінацію з композитним метафоричним епітетом;

6) епітет, виражений формою орудного відмінка іменника. Такий епітет сформувався на синкретизмі двох субстантивів, що мають спільну ознаку. Проте для одного субстантива ця ознака спільна, а для другого – тимчасова. Субстантивні епітети у формі орудного відмінка виникають на ґрунті значень перевтілення, перетворення, порівняння;

7) епітетні предикативні конструкції. Роль епітетної структури може виконувати ціла предикативна конструкція на зразок: *Душа моя – дно безджерельне й сухе; Душа моя – пуста холодна й німа;*

8) епітети-неологізми – словесні форми вираження національного світосприймання, що сформувалися первинно як народнопісенні фольклорні символи, стали стилістемами української літератури. Конкретно-чуттєва природа мовних символів ставала формою для виникнення асоціативних зв'язків, на яких формується наступна образність, уже індивідуально-авторська [35, с. 350-359].

Кольороназви-неологізми, що відображають процес постійного розвитку кольористичних словосполучень та історично сформовані кольороназви у лексиці можуть мати два шляхи розвитку. Одні з цих лексем можуть закріпитися в мові, інші – зі зникненням предмета-еталона чи зі скороченням сфери вживання можуть зникнути взагалі [32, с. 129].

Окрім епітетів, кольороназви знаходять своє стилістичне вираження у порівняльних конструкціях. Учені притримуються думки, що існують логічні та образні порівняння. Кольоративи за своїм значенням та функцією є образними

порівняннями, оскільки на відміну від логічних вони виокремлюють одну найвиразнішу ознаку (іноді несподівану) та роблять її основною.

Важливу роль у вираженні кольоронайменувань є їх граматичне вираження. Л. І. Мацько виокремлює такі граматичні конструкції цього тропу:

1) порівняльний зворот (непоширений і поширений) зі сполучниками як, мов, немов, наче, неначе, неначебто, ніби, нібито, немовби, немовбито;

2) форма орудного відмінка. Наприклад: *Червонобоким яблуком доспілим скотився день...* (М. Рильський). Порівняльні конструкції з орудним відмінком мають дуже давнє походження. В них знайшли відгомін метаморфозні вірування праукраїнців, вірування в можливість перетворення;

3) підрядне речення: *Спливло життя, як листя за водою* (Л. Костенко);

4) конструкції з формами ступенів порівняння прислівників і прикметників: *кращий, ніж...; вищий, ніж...;*

5) описові порівняння на зразок: *Листку подібний над землею, що вітер з дерева зрива, хто мову матері своєї, як син невдячний, забува* (В. Сосюра);

6) речення порівняльної структури, в яких об'єкт порівняння охоплює всю предикативну частину: *Я – негасимий Огонь Прекрасний, Одвічний Дух* (П. Тичина);

7) порівняльно-приєднувальні конструкції, побудовані за принципом образної аналогії: *Ой скажи, дай пораду, як прожити без долі! Доля. Як одрізана гілка, що валяється долі!* (Леся Українка) [35, с. 359-362].

Сучасний етап вивчення науковцями слов'янських мов визначив загальну тенденцію до появи нових складних за структурою кольороназв. Це пояснюється зміною кольоросприйняття сучасною людиною, що призводить до диференціації та деталізації кольороназв, розділення чи об'єднання відтінків один від одного [32].

Висновки до першого розділу

Осмислення кольорової ознаки відбувалося з давніх-давен, про що свідчить загальна назва колір, відома в латинській мові набором різних значень. Незважаючи на це, дослідження кольороназв, формування їх груп, семантичне поле, загальні аспекти функціонування одиниці у сферах та стилях мовлення доволі нові.

У східнослов'янському мовознавстві, зокрема й в українському, інтерес до кольоронайменувань посилюється у 30-50 роки минулого століття. Власне це зумовлює розгорнення широкого кола досліджень цієї групи лексем. У центрі досліджень лінгвістів історія кольороназв, процес формування їх груп, склад у різні періоди розвитку мови, визначення співвіднесеності кожного найменування кольору з об'єктом, який він характеризує.

Специфічним у вивченні кольоролексики є відсутність уніфікованого мовознавчого терміна. Тому коло вчених визначає окремі дефініції для трактування терміна: кольороназва, назва кольору, кольоропозначення, колірний термін, ім'я кольору, кольоронайменування, колірний прикметник, кольоратив, колірний епітет, кольористична лексика, okazіоналізм-хроматонім, хроматизм тощо (І. Бабій, Б. Берлін та П. Кей, І. Ковальська, А. Критенко, О. Кучерук, О. Паливода, С. Циганова, М. Чікало, А. Швець та ін.).

Окрім цього, однією з проблем, пов'язаною з кольоропозначеннями, є їх стилістичне функціонування в мікро- та макротекстах, а також вплив семантики кольоратива на виконувану ним функцію (А. Брагіна, А. Василевич, Л. Качев, А. Панкратов, Н. Туревич, С. Соловйов).

Лексико-тематична парадигма кольоролексем є широка та спектрально багата. Проблематичним є те, що не існує одностайної думки щодо розподілу кольорового спектру. Дослідження аспектів сполучуваності та зіставлення відображені в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (Х. Вендлер, В. В. Виноградов, Л. Н. Йорданська, Дж. Лаюф, І. А. Мельчук, Дж. Сінклер, В. Н. Телія, Дж. Ферс та ін.).

Семантична структура назв кольору перебуває в постійному русі, ускладнюється іншим змістом. Тому джерелами виникнення кольороназв є полісемія (використання назв предметів, об'єктів природи з певним забарвленням для утворення мовних назв кольору); лексико-морфологічні засоби (складні слова, спеціальні слова для передачі відтінків) та запозичення.

У сфері вивчення кольоролексики усталеними є погляди про поділ кольоронайменувань на дві групи: хроматичні (основні кольори – жовтий, синій та червоного) і ахроматичні (чорний, білий, сірий).

Головним у чому погоджується більшість учених є те, що колір не тільки прямо вказує на зображення, а здатний набувати переносних значень і навіть символічного вживання. Мовні засоби на позначення кольору формуються під впливом художньої мети, індивідуального осмислення та естетичних уподобань автора. Семантика колірних ознак надає мові своєрідності, асоціативних і конотативних властивостей.

Кольоронайменування перебувають у колі посиленої уваги науковців із позиції їх стилістичного і семантичного навантаження. Цей аспект кольоративів є об'єктом вивчення у роботах Л. Єгорової, І. Камалової, О. Кондрашової, М. Тростнікова та ін.

Дослідження значення кольорів у художніх творах є проблемою, яку більшість учених досліджували на матеріалах поетичних творів, тому що поезія створює більше можливостей для реалізації прикметників на позначення кольорів.

Прикметник є частиною мови, яка найкраще реалізує означальні властивості предмета чи явища, які відображаються в семантиці, морфологічній формі та синтаксичній ролі, що дозволяє йому сполучатися з різними іменниками.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОЛЬОРОЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ ПОЕЗІЇ

2.1. Визначення специфіки семантичного поля кольоролексики в поезії Л. Костенко

Як уже зазначалося, колір, не існуючи сам по собі, обов'язково позначається в об'єкті й може переноситися з предмета на предмет, у чому проявляється його загальне значення [26].

На підставі дібраного фактичного матеріалу зі збірки Ліни Костенко «Річка Геракліта» можна стверджувати, що лексико-семантичне поле кольору в поетичних творах Ліни Костенко відзначається полем традиційної хроматичної палітри з його видовими формами та вживанням ахроматичних кольорів.

Кольороназва білий у своєму загальному тлумаченні нейтральна, характеризує предмети та явища живої й неживої природи за ознакою наближеності характеризованого кольору до кольору крейди, молока чи снігу. Колір є широко уживаним як постійний епітет, фольклоризм та для означення прямого та переносного значення в певному контексті.

Кольоратив білий в опрацьованій збірці має широке семантичне поле. Реалізація значень білого Ліною Костенко передусім розкривається в системі прямих та переносних значень білого. Пряме значення семантики кольору білий виражається опосередковано, стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках з позначуваним компонентом (назви предметів, явищ природи, назви понять часу, назви тварини):

Там крижаної піфії триніг

*Куриться димом **білої** хуртечі (4, с. 107);*

Коні п'ють, забрвіши у латаття.

*Гарні коні. **Білі** й вороні (4, с. 182);*

Після дощів смарагдоба діброва,

на **білій** ріні річка говірка (4, с. 215);

А вже цвяхами колеться стерня,

І крутить хуга **біла** перевесло (4, с. 31).

Кольоратив білий часто трапляється в порівняльних зворотах:

А хатка, як **біла** мушля,

На самому дні ночей (4, с. 244).

Непряме значення кольоративу білий, що вжите в контексті поезій збірки «Річка Геракліта», умовно можна розподілити на невеликі підгрупи, де кольоратив білий у метафоричній сполуці позначає колір:

1) рослин: Сади стояли в **білому** наливі (4, с. 158); Завіяні снігом вітрила звисали, як **біла** гичка... (4, с. 92);

2) явищ дійсності, фізичних явищ природи: Зверни додому з **білої** доріжки. Ось наш поріг, хіба не впізнаєш? (4, с. 114); Їм **білий** вітер розвіває поли, вони бредуть, похилені, на шлях... (4, с. 89); Сніги метуть. У вікнах **біле** марево (4, с. 86); ...**біла** симфонія снігу пливла над щоглами лісу (4, с. 92);

3) земля як узагальнене поняття: Про той собор. Про людство. Про війну. Про **білий** світ, про небо з далиною (4, с. 233); Над світом **білим**, світом **білим** хтось всі спіралі перегрів (4, с. 170); ... мій **білий** світ, міцні твої тенета, – страждаю, мучусь, гину, а живу! (4, с. 280); І добре тобі, і весело на **білому** світі жити (4, с. 93).

Остання з виокремлених груп є власне авторською, що виокремлюється в поетиці Ліни Костенко, зокрема і в збірці «Річка Геракліта». Специфічним у поетиці авторки серед дібраного матеріалу є реалізація фольклоризмів із використання білого кольору: білий світ, білий кінь, білий сніг, білий голуб, білий місяць, біла хата. Актуалізовані поетесою фольклоризми повністю або частково пов'язані з провідними мотивами її творчості.

Кольоратив чорний у текстах Ліни Костенко вирізняється своєрідністю у семантиці на позначення компонентів у прямому та непрямому значенні. Актуальним для поезії збірки є поле вживання кольоративу у непрямому його значенні, у той час, коли пряме значення семантики кольору чорний

виражається опосередковано, стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуваним компонентом. Наприклад, колір чорний характеризує:

1) рослин та тварин (частіше птахів): *І хата, й тин, і груша серед двору, і кияшиння **чорне** де-не-де...* (4, с. 117); *Люмінісцентні барви осені. По ниві ходить **чорний** крук* (4, с. 51); *Для глядачів тут сцена закрута, де **чорний** беркут з крилами наопашки хребет землі до сонця поверта* (4, с. 222); *...гайвороння, **чорне** як ніколи, шматочок сонця ділить у полях* (4, с. 89);

2) назви предметів: *Гондоли **чорні**. Небо голубе і тондольєр співає про кохання* (4, с. 181); *Йде над лісом романтична хмара, наче Гамлет в **чорному** плащі* (4, с. 182); *І виє вовк. І вулиця чужа в замет сміється **чорними** зубами* (4, с. 98); *Той **чорний** реактор – і пекло, і трон. Він спить на піску, підібгавши коліна* (4, с. 206);

3) явища дійсності та явища природи: *...там що не впало – проросло, шляхи – як рокіт на бандурі, там як зривались **чорні** бурі – чорнозем тоннами несло...* (4, с. 198); *Тінь **чорна** стрімко падає униз – то білий голуб так злітає вгору* (4, с. 233); *Мигтять в очах чотири **чорні** плями – рябенький пес на білому снігу* (4, с. 122).

Ширше кольороназва чорний представлена в непрямому значенні. Традиційним та поширеним трактуванням чорного кольору є його психологічний зв'язок зі страхом, тугою, печаллю, проте семантика чорного в розглянутих поезіях, окрім зазначеного трактування, розкриває кольористичні образи, виражає негативні емоції та вчинки, втому, бідність, самотність ліричного героя:

*За те, що втомлений, аж **чорний**,
на ваше листя молоде,
загримований під чорта,
шофер очима поведе* (4, с. 249);
*Дні облітають, як **чорні** пелюстки.
Хочеться чуда і трішки вина* (4, с. 277);

Натомість маєм бздурю модню,

Амбіцій вистріпаний рюш.

*І **чорний** викид сірководню*

З отруєних століттям душ (4, с. 106).

Непрямі значення кольоративу чорний виступають у сполучі з компонентами, розкриваючи семантику предметів буття, природних явищ, об'єктів живої та неживої природи. Найбільшу групу з них становлять метафоричні сполуки кольоративу чорний із назвами явищ природи та рослин:

***Чорний** букет надвечір'я – ворони –*

Місту підносить струнка далина (4, с. 277);

На ціле поле в полі цвів ромен.

В садах пливли причіпки і веранди.

Стояла ніч, красива, як Кармен,

*червоні і **чорні** міряла троянди (4, с. 216);*

***Чорні** верби над ставом. Білий вечір води.*

Зірка впала кришталем на самотні сади (4, с. 150);

*У зіницях печалі, як в **чорній** воді,*

Відбиваються люди, дерева, обличчя (4, с. 110).

Дослідивши кольоропозначення сірого кольору, варто зазначити, що він у збірці «Річка Геракліта» має традиційну та поширену семантику – вираження нейтрального, спрощеного, інколи в негативному контексті.

У віршах виявлені такі позначення прикметника сірий: «сивий» у значенні того, який утратив своє забарвлення, став білим, срібlistим чи того, який має сірувато-біле, темно-сіре і т. ін. забарвлення шерсті або пір'я (про тварин); «сизий» – темно-сірий із синюватим полиском, сіро-голубий; «срібний», «сріблястий», який кольором і блиском схожий на срібло.

Сірий колір відображено в рівній мірі як у прямому, так і в непрямому значенні (метафоричні сполуки, власне авторські епітети). У прямому значенні можна виокремити малі підгрупи, де колір стосується предметів, які

перебувають в асоціативних зв'язках із позначуваним компонентом, вираженим:

1) назвою предмета: *Хочеться чуда і трішки вина. Дні пролітають, як **сірі** перони* (4, с. 277); *А всі були вже трішечки поети, і розпливались посмішки до вух, і вечір сипав золоті монети в його потертий **сірий** капелюх...* (4, с. 237);

2) назвою рослини: *Ще над Дніпром клубочиться задуха, і пахне степом **сизий** деревій* (4, с. 229);

3) назвою тварини: *Поклавши крила на велику спеку, стоїть над степом **сірий** журавель* (4, с. 159);

4) явищем природи: *Звичайна хмара, **сіра** і осіння, пропеше раптом барви золоті* (4, с. 20).

Група кольороназви сірий у непрямому значенні окреслюється метафоричними сполуками, де стрижневими є: назви природних явищ (*А **срібний** дощ підніме жалюзі – півонії, рожеві, як фламінго, стоять в городі на одній нозі* (4, с.133); *Змарніє день, зіщуляться берези, замре коріння в **сизій** мерзлоті...* (4, с. 34); *А знизу, по глинищах, по збляклих травах вповзає дим циганського багаття, і чутно – перегукуються люди за **сірою** пеленою* (4, с. 49); назви предметів (... ***сірі** вузлики ранку – твої солов'ї, все це тільки одне нерозгадане чудо* (4, с. 156); *Шпурляв капкан мережки парижанок. Шмагав аркан по **сивих** постолах* (4, с. 57); назви місцевості (*Лиш клаптики суконця шляхом лишає **сіра** долина* (4, с. 33); назви понять часу (*В пустелі **сизих** вечорів, в полях безмежних проти неба* (4, с. 68).

Кольороназва жовтий у загальному та розповсюдженому значенні – символ тепла, добра та радощів.

У віршах виявлені такі позначення прикметника жовтий: «жовтогарячий» – жовтий з червонуватим відтінком; «золотавий», «золотий», «золотистий», той який своїм кольором нагадує золото; блискучо-жовтий, оранжевий; «левино-жовтий» – складний прикметник, за якістю кольору має забарвлення одного з основних кольорів спектра – середній між оранжевим і

зеленим, має колір золота, яєчного жовтка або соняшникового суцвіття, «янтарний», той який має колір янтарю; золотисто-жовтий.

Кольоратив жовтий в опрацьованій збірці має широке семантичне поле, більшою мірою реалізоване Ліною Костенко передусім у системі прямих значень. Пряме значення семантики кольору жовтий виражається опосередковано, стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуванним компонентом:

1) назви рослин: *Минає осінь. А проте – як цятка сну, як хвостик лева, жовтенька квіточка цвіте* (4, с. 52); *Білка струсить жовту глицю, сонну бруньку сколихне* (4, с. 137); *Осілля піротехніка – тумани. В човнах великі жовті гарбузи* (4, с. 48);

2) назви фізичних явищ та їх об'єктів: *... і ми... і степ... і жовтий падолист... і цих дворів передвечірній клопіт...* (4, с. 56);

3) назви понять часу: *Затінок, сутінок, день золотий. Плачуть і моляться білі троянди* (4, с. 210); *Та на зорі в золотаву пору птиці зелені рвонулися вгору* (4, с. 174);

4) назви місцевості та її об'єктів: *Сумує сад, бо вже не золотий* (4, с. 47); *Убоге поле, ми з тобою Креси, день наше зерно – гори золоті* (4, с. 34); *Дніпро, старенький дебаркадер, левино-жовті береги лежать, на кігті похиливши зелену гриву шельюги* (4, с. 246);

5) назви предметів: *Вже листопад підкрався з-за дубів і гай знімає золоту перуку* (4, с. 81).

Сполуки кольоративу жовтий із компонентами, вжиті в переносному значенні, умовно можна поділити на конструкції з абстрактними та конкретними об'єктами. Абстрактними виступають, наприклад, власне колір, назви понять часу:

Весна, дівчисько в ластовинні,

Ще не ціловане в уста,

Світанки жовті, аж левині... (4, 132);

Чорне – біло – золоте – зелене –

Спалахнуло – блиснуло – знялось! (4, с. 226);

Красива осінь вишиває клени

Червоним, жовтим, срібним, золотим (4, с. 24).

Семантика конкретних понять, які є стрижневими в словосполученні з кольоративом та вжиті у переносному значенні, доволі вузька, наприклад:

Вовтузяться в ґрунті Гриби.

Цвітуть черемухи млосно.

Дубів золоті герби

Горять під коронами сосен (4, с. 171);

Нічного міста вафельки янтарні

Тихенько тануть десь удалині (4, с. 40).

Характерним для уживання Ліною Костенко кольоративу жовтий є його застосування в поезіях відображення осені, яке є одним із провідних мотивів творчості поетеси:

Ще літо спить. А вранці осінь встане –

В косі янтарній нитка сивини

Могучі чресла золотого стану

Йде в полях – вгинаються лани (4, с. 56).

Кольоратив червоний в опрацьованій збірці має широке семантичне поле. У поезіях виявлені такі означення прикметника червоний: «багряний» – густо-червоний; «гіацинтовий», у значенні того, що має колір гіацинту, тобто червоний або жовтогарячий; «пурпурний», «пурпуровий», той який має колір пурпуру, темно-червоний або яскраво-червоний з фіолетовим відтінком; «рожевий» – світло-червоного кольору; «рубіновий», той що має колір рубіна, червоний; «рудий» – червоно-жовтий; «червлений» – темно-червоного забарвлення.

Реалізація значень червоного Ліною Костенко передусім вирізняється широкою сполучуваністю з іменниками, які називають конкретні та абстрактні поняття. Пряме значення семантики кольору виражається опосередковано,

стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуваним компонентом, що виражений:

1) назвами предметів, явищ природи та її об'єктів: *Нема осель. Весела карусель – **червоно-жовті** крісла, як папуги* (4, с. 107); *То там, то там розкриється тюльпан. **Червоний** зонтик. Сірі тротуари* (4, с. 235); *Так невже ж під **багряним** сонцем – благодатні брати океанські – ці дощі, отруєні стронцієм, засвистять, як стріли поганські?!* (4, с. 202); *А сонце, сонце, сонце – **пурпурове!** – такою ще ніколи не було* (4, с. 265);

2) назви одягу і взуття: *Лиш клаптики **червоного** суконця шляхом лишає сіра далина* (4, с. 33); *Строката хустка – **жовте і багряне** – з плечей лісів упала їм під ноги* (4, с. 49); *Воно лежить у **рожевій** льолі, йому на поріг прибита підкова. Над ним схилилось обличчя Долі, – її усмішка така загадкова!* (4, с. 232);

3) назви рослин: *В садах пливли причілки, як Кармен, **червоні** й чорні міряла троянди* (4, с. 216);

4) назви об'єктів місцевості: *І тільки ми, подряпані Сізіфи, тябричим вгору камінь-рюкзаки. **Руді** стежки роз'їдені дощами* (4, с. 221); *Не ясні зорі і не тихі води. І ліс **рудий**. І стежечки аніде* (4, с. 113).

Непряме значення кольоративу червоний, що вжите в контексті поезій збірки «Річка Геракліта», визначається меншим полем уживання, переважно характеризуючи абстраговані метафоричні поняття пов'язані зі зовнішніми уявленнями зорового та слухового сприйняття, наприклад:

Світанки мої у смарагдовій ворсі

Над кумканням всіх ропухатих дрібниць –

готика самотності,

готика суворості,

***рубінові** розписища суниць... (4, с. 278);*

Гуде вогонь – веселий сатана,

***червоним** реготом вихоплюється з печі... (4, с. 94);*

Ось я зйду з наждачного перону

*у цей зелений, цей **черлений** вир* (4, с. 213);

Двори стоять у хуртовині айстр.

*Яка **рожева** й синя хуртовина* (4, с. 22).

Окремо можна виділити вживання кольоративу **оранжевий**, який є проміжним між червоним та жовтим. Ця група не є продуктивною, у контексті збірки вживається в асоціативних зв'язках із назвами предметів: *А на грибку, під криласом пташок, з великим пензлем, у зелених капцях фарбує гном **оранжевий** дашок* (4, с. 189); *Один великий, в брилику озерце. **Оранжеві**, червоні ковпачки* (4, с. 189).

У поетичній картині світу Ліни Костенко, власне у збірці «Річка Геракліта», особливої художньої значущості набуває кольоратив **зелений**, оскільки художній простір поетеси – це сад і ліс, «простір буття, духовного життя ліричної героїні».

У дібраному фактичному матеріалі було виокремлено такі означення розглянутого вище прикметника: «зелений», тобто колір середній між жовтим і блакитним та «смарагдовий», той, що має колір смарагду, яскраво-зелений.

Семантичне вираження зеленого кольору розкривається у сполуках непрямого значення, серед яких стрижневим компонентом можна виділити:

1) назви частин організму істот: *Ні однісінський сад з-під долоні не гляне, бо немає вже в саду **зелених** долонь* (4, с. 184); *Доці програють по городах гаму. Трусне **зелені** кучері весна* (4, с.133); *Дніпро, старенький дебаркадер. **Левино-жовті** береги лежать, на кігті похиливши, **зелену** гриву шелюги* (4, с. 246);

2) назви птахів: *Тихо спустились на жовту глицю птиці **зелені**, **зелені** птиці* (4, с. 174); *Та на зорі в золотаву пору птиці **зелені** рвонулися вгору* (4, с. 174);

3) власне кольору, як абстрактної одиниці: *Учора все було **зелене**, сьогодні білим зацвіло* (4, с. 85); *Чорне – біле – золоте – **зелене** – спалахнуло – блиснуло – знялось!* (4, с. 226);

4) назви предметів, явищ природи: *Он гномики заготовляють дрова в смарагдовій вечірній тишині* (4, с. 79).

З-поміж прямих значень уживання кольороназви зелений, який уживається опосередковано, стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках з означуваними явищами, виокремлюються назви предметів: *А на грибку, під криласом пташок, з великим пензлем, у зелених капцях фарбує гном оранжевий дашок* (4, с. 189); *Світанки мої у смарагдовій ворсі над кумканням всіх ропухатих дрібниць ...* (4, с. 278); *А дятел у беретіку відстукує хвилини. А ліс несе у вічність зелені корогви* (4, с. 77); назви місцевості та її об'єктів: *Ось я зйду з наждачного перону у цей зелений, цей черлений вир* (4, с. 213); *Дівчата ходять, мов княгині. Цвітуть смарагдові луги* (4, с. 250); *Після дощів смарагдова діброва, на білій ріні річка говірка* (4, с. 215); назви рослин: *Зелений мох на древній стрісі заткали древні навуки* (4, с. 66).

Блакитний колір – один із найменш продуктивних серед представлених категорій. З-поміж опрацьованих нами поезій, окрім визначення прикметника блакитний – той, що небесно-голубого кольору, знайдено поняття «голубий», тобто той, що має забарвлення одного з основних кольорів спектра – середнього між зеленим і синім, кольору ясного неба, світло-синій.

Голуба гама (як і синя) в поетичному світі Ліни Костенко набуває особливого значення, розкриваючи концептуально навантажений образ води, дощу та неба:

Гондоли чорні. Небо голубе

і гондольєр співає про кохання (4, с. 281);

Голубими дощами

Сто раз над тобою заплачу.

Гіацинтовим сонцем

Сто раз над тобою зйду (4, с. 267);

Сюди колись приходили чернички

Блакитну воду брали із глибин (4, с. 25).

Символічними значеннями також наділені образи зірки (планети), сяйва у сполюці з кольороназвою блакитний (голубий):

*Юдоль плачу, земля моя, планета,
блакитна зірка в часу на плаву,
мій білий світ, міцні твої тенета, –
страждаю, мучусь, гину, а живу!* (4, с. 280);

*І до віків блаженька приналежність
Переростає в сяйво голубе
Прямим проломом пам'яті в безмежність
уже аж звідти згадуєш себе* (4, с. 20).

У непрямому значенні кольоратив блакитний має доволі вузьке коло значень, серед них можна виокремити означення явищ, процесів, об'єктів:

*Дзвенить ручаїв стрімголова малеча
Блакитною кров'ю камінних глибин* (4, с. 278);
*По сей день Посейдон посідає свій трон,
У правиці тримає тризуба.
В голубій одиссеї реліктових крон
Причаїлась і зваба, і згуба* (4, с. 168);
*Летючі крони голубих дерев.
Із року в рік дожити до неділі* (4, с. 203);
*Ті журавлі, і їх прощальні сурми...
Тих відлітань сюїта голуба...* (4, с. 21).

Кольоратив синій є найменшою групою кольорів у контексті збірки «Річка Геракліта». Причиною цього може бути те, що синьо-голуба гама в поетичному світі Ліни Костенко є єдиною, тому блакитний колір виступає допоміжним і тотожним для творення поетичної палітри поетеси. Функціонування синього відображено в контексті прямого та непрямого значень. У контексті прямого значення синій широко представлений у відношеннях з об'єктами, які перебувають в асоціативних зв'язках з кольором:

За **синій** обрій покорив дельфін царя морського сонячну корону (4, с. 22) – назви явищ природи.

У контексті непрямого вживання кольоративу синій виділяємо:

1) назви предметів та фізичних явищ: *А вечір пролітає, наче крижень, черкнувши місто синіми крильми* (4, с. 141);

2) назви понять часу: *О синій день, о синій день, о синій! Осанна осені, о сум! Осанна* (4, с. 19).

Окремо серед функціонуючих кольороназв можна виокремити назву фіолетового. У віршах виявлені такі позначення кольороназви фіолетовий: «бузковий», тобто кольору, як квіти бузку, ясно-ліловий, «ліловий» – колір бузку або фіалки, світло-фіолетовий. Кольоратив фіолетовий однаково вживається у прямому та непрямому значенні, вступаючи в асоціативні зв'язки з назвами рослин, фізичних явищ: *Топтали бузковий верес, трусили на голови хвощ* (4, с. 201) – назвами рослин; *Лілові хмари іван-чаю пливають над прірвами у ніч...* (4, с. 221); *Мені нестерпно, душно, перегрозно. Ліловим чадом туманіє без* (4, с. 145); *Тут по дворах стоїть бузкова повінь. Тут ті бузки проламують тини* (4, с. 149).

Отже, дослідження фактичного матеріалу поетичної збірки «Річка Геракліта» Ліни Костенко доводить, що найуживанішими в поетичній системі Ліни Костенко є назви білого, чорного серед ахроматичних кольорів, жовтого та червоного – хроматичних кольоронайменування. Кольоролексика в контексті зазначеної збірки вільно функціонує як опосередковано, стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуванним компонентом, так і в метафоричних сполуках, ужитих у непрямому значенні.

2.2. Аналіз особливостей семантичного поля кольороназв, представлених у поезії І. Драча

На підставі дібраного фактичного матеріалу зі збірок Івана Драча «Лист калини», «Вогонь з попелу», «Сізіфів меч: вірші дев'яностих», «Анатомія

блискавки» та «Противні строфи» можна стверджувати, що лексико-семантичне поле кольору в поетичних творах І. Драча відзначається ахроматичною палітрою та широким полем уживання хроматичної палітри з її варіаціями відтінків.

Кольороназва білий у своєму загальному тлумаченні нейтральна, характеризує предмети та явища живої й неживої природи за ознакою наближеності характеризованого кольору до кольору крейди, молока чи снігу.

Семантика білого Іваном Драчем розкрита в системі прямих та переносних значень кольору. Пряме значення семантики кольороназви білий виражається опосередковано, стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуваним компонентом, з-поміж яких можна виділити окремі групи:

1) назви предметів, матеріалів та фізичних явищ природи: *А в неї дача в **білій** скелі «Паккард» у жовтому чохлі... (3, с. 217); **Білі**, бузкові, золотаві свічі зазирають мені просто у вічі... (2, с. 838); Мовчання, тихе і засніжене, як **білий** бинт на голові... (2, с. 673); Нічого не чути. Нічого не видно... Неймовірний **білий** туман... (2, с. 835);*

2) назви тварин і рослин: *Там – ведмеді **білі** корчаться од муки, і ведмежо стогнуть голубі льоди (2, с. 692); Метелики жовті й **білі** випурхують в заметілі (2, с. 730); І коли вони зайшли в море, чорні коні і **білі** коні... (3, с. 217); **Білий** бузок закипів. Перезлився (3, с. 219).*

Найменшу групу складає позначення білого з назвами частин тіла й організму людини:

Ця дивна злагодженість

І небес і долу –

Лелечих вогких крил,

*Жіночих **білих** рук (3, с. 141);*

Кожен чадіє з розпуки,

А сонцем видніє,

*Душа ламле **білі** руки –*

Скипень сатаніє (3, с. 169);

Мати скроні від скрути білі,

Мати руки – такі прагнуці,

Мати очі всепровидючі... (3, с. 187).

Непряме значення кольоративу білий, що вжите в контексті поезій, умовно можна розділити на невеликі підгрупи, де кольоратив білий у метафоричній сполуці позначає колір:

1) абстрактних явищ: *Не вір, що сніжно-білою красою зупиниш смерть з іржавою косою...* (1, с. 339); *Твоя пронизлива і біла, твоя розкотиста краса* (1, с. 380);

2) землі як загального об'єкта існування: *І тулять білий світ в безтямності до лона, і кожен погляд губиться в зорі* (3, с. 141); *Скільки біліти ще білому світу, де з ляку повисився серед гілляк...* (3, с. 222).

Кольоратив чорного в текстах Івана Драча вирізняється авторською своєрідністю в семантиці на позначення компонентів у прямому та непрямому значенні. Актуальним для поезії збірки є поле вживання кольоративу в прямому його значенні, стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуваним компонентом. Наприклад, колір чорний характеризує:

1) рослини та тварин: *І чорний пес гарчить щоранку Отеллом збудженим гарчить* (3, с. 217); *А ти зорієш в золотому светрі, а чорний джміль шука багряні нетрі...* (3, с. 212); *І коли вони зайшли в море, чорні коні і білі коні...* (3, с. 217); *І симфонії чорні соколи гострять крила об чорні дуби* (1, с. 347);

2) назви предметів: *Денно і нацно мне глину й залізо. Чорна фуфайка йому до лиця...* (3, с. 176); *На чорних магістралях слави Чигає крук-пан Переляк* (2, с. 663); *Підборами гупало то в груди, то в чорний цоколь* (2, с. 680); *Намагався скинути светрик, джемпер чорний із золотом...* (1, с. 352);

3) явища дійсності та природи: *Початок в ячанні? Чи в чорному кремені?* (3, с. 223); *Не вір, що в чорнім затінку діброви сховаєш вид свій тихосвітанковий* (2, с. 664); *А де ж хвалена принциповість – лиш довжелезна*

чорна тінь (2, с. 670); *І тільки розпач – чорні* небеса – над нами сивий розпач нависа... (2, с. 687).

Вужче кольороназва чорний представлена у непрямому значенні. Традиційним та поширеним трактуванням чорного кольору є його психологічний зв'язок зі страхом, тугою, печаллю, проте семантика чорного у розглянутих поезіях, окрім зазначеного трактування, розкриває кольористичні образи, виражає голод, горе, скорботу та смерть ліричного героя:

*Годована голодом чорним,
екстраексперимент сталінського раку,
Коли ти вже наберешия
Державного розуму?! (1, с. 345);
Коли я вам підняв таке громов'я
І горе люди, чорне і тверде,
Боров, як борють власне безголов'я?! (3, с. 84)
Як ховали два Майбороди Малишка,
Як землі закривалася чорна книжка
Як земля проковтнула усе, що могла... (3, с. 82);
Без ексцесів? Ні, за горизонтом
Смерть встає глобально-чорним фронтом,
І найбільше любить мого друга
Та бездонна, безкордонна туга... (2, с. 676).*

Автор використовує кольоролексему чорний у поезіях і з ширшою семантикою, а саме як чорний із синюватим полиском – вороний. Ця форма прикметника використовується автором для характеристики кольору тварин:

*І на засніженій постелі
Пес вороний велично ліг (3, с. 217);
Зіпершися на підвіконня
Вона поглядає на них
Мужчини білі – та й на конях
На крайних конях вороних (3, с. 217).*

Кольоропозначення сірого кольору у збірках Івана Драча має традиційну та поширену семантику – вираження нейтрального, спрощеного, інколи в негативному контексті.

У віршах виявлені такі позначення прикметника сірий: «сивий» у значенні того, який утратив своє забарвлення, став білим, сріблестим чи того, який має сірувато-біле, темно-сіре і т. ін. забарвлення шерсті або пір'я (про тварин) (уживання як дієприкметника «посивілий»); «сизий» – темно-сірий із синюватим полиском, сіро-голубий; «срібний», який кольором і блиском схожий на срібло.

Кольоратив сірий переважно відображено у прямому значенні, де можна виокремити малі підгрупи – колір стосується предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуваним компонентом, вираженим:

1) назвою предмета: *Спадає сніг на Чигирин на ринви **сизі** на полин* (1, с. 381); ***Сива** збруя. Запінені храпи. Б'ють ломами копит вічний лід* (3, с. 100); *Тут села усі Роксолани, і **сиві** хрести-козаки...* (2, с. 802); *А стежка стеле **сиві** кросна і пропадає в берегах* (2, с. 699);

2) назвою рослини: *Радіація в **сизій** капустаї, у цвітній, у петрушиці, у моркві* (1, с. 330); *Вирви над Прип'яттю наморозь сиву бузку **посивілого**...* (1, с. 306);

3) назвою тварини: ***Сіра** чапля прилетіла в гості. Звідки ти чаплице моя **сіра*** (2, с. 763); ***Сіра** чапле славна чапелино Не кидай нас не цурайся пташко* (2, с. 764); *Як я люблю свого **сивого** коника, якого ніколи не було в мене!* (2, с. 800); *Ти дибки став? Чого? Мій **сивий** коню?!* (2, с. 821);

4) явищем природи та фізичним явищем: ***Сіра** мордата гранітна брила в пам'яті так можновладно спливла* (2, с. 679); *Та вмю вже тільки сивим розкотистим **сизим** димом* (2, с. 836); *Та тільки жаль зростає із жалю, і поле вже не золоте, а **сиве**...* (2, с. 821); *Між багрянцем і золотом клубочеться **сивий** дим* (2, с. 836).

Група кольороназви сірий представлена в непрямому значенні з поширеним трактуванням сірого кольору у його психологічному зв'язку з виною, розпачем, смутком, жахом:

*Над нами **сивий** розпач нависа...*

Долоню теплу ще ж тримає Бог! (1, с. 349);

Мертві душі шастають дорогами

***Сивий** жах за ними поспіша... (2, с. 763);*

І троянд неціловані жмутки

Посивіли з чиєїсь вини.

*І по клавішах **сивого** смутку*

Ходять сині сумні слони (1, с. 348);

Пасуться кози на твоїх руїнах,

*Батурина, мій орле **сивих** сліз*

Це з круч твоїх гетьманська Україна

Пішла на чорторії під укіс... (2, с. 666).

Проте Іван Драч поняттю «срібний» із групи сірого надає позитивної семантики:

*Сурмила слава **срібно**, мідно*

Його чекала на поріг,

Щоб так побідно-динамітно

Сконцентруватися в пері (2, с. 663).

Група кольороназви сірий у непрямому значенні окреслюється метафоричними сполуками, де стрижневими в однаковій частоті є назви природних та фізичних явищ, назви предметів і назви абстрактних явищ.

Кольороназва жовтий у загальному та розповсюдженому значенні – символ тепла, добра та радощів.

У віршах виявлені такі позначення прикметника жовтий: «золотавий», «золотий», той який своїм кольором нагадує золото, блискучо-жовтий, оранжевий; «брунатний» – темно-жовтий колір; «карий» – темно-брунатний, «жовтавий» – прикметник, який означає, що об'єкт набув жовтого відтінку,

жовтизни. Кольоратив жовтий в опрацьованій збірці має широке семантичне поле, більшою мірою реалізоване письменником передусім у системі прямих значень, на противагу групі кольорів із непрямым. Пряме значення семантики кольору жовтий виражається опосередковано, стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуваним компонентом:

1) назви предметів: *Нитку жовту і синю хто ж тобі в долю вишивав* (2, с. 849); *Білі, бузкові, золотаві свічі зазирають мені просто у вічі...* (2, с. 838); *Вже хустка жовтава сповила манірницю липу* (2, с. 760); *Жовтий сволок возліг на дубових чіпких стояках* (3, с. 205);

2) об'єкти фауни та флори: *Все розсиплеться на долівку, бо заплетені кісники, як ті золоті колоски* (2, с. 861); *Вітер гуде Сонце руде снопи золоті вергає* (2, с. 742); *Між брунатними соснами поміж клечанням жовтим...* (2, с. 836); *Метелики жовті й білі випурхують в заметілі* (2, с. 730).

3) назви природних і фізичних явищ: *Невже ми геть змаліли до кінця, і нам не світять золоті сонця* (1, с. 349); *Ситий і сивий, усім благородний, мов лунь, карі іскри метає із-під брови – томагавку* (2, с. 736).

Особлива група жовтого кольору, вжитого у прямому значенні, вказує на національну специфіку віршів – уживання кольоративу «карий»:

*Заплющилися карі очі в арфи,
І він лежав до арфи головою,
А в узголів'ї арфа безголова... (3, с. 80);
Ми любили її – карооку таку
В мільярдному морі пшениці,
Де сонце лежить, мов дитя в сповитку,
Де вічні ширяють зигзиці (3, с. 209).*

Група сполук кольоративу жовтий з компонентами, вжитими в переносному значенні, доволі не продуктивна. Жовтий колір сполучається з назвами абстрактних явищ дійсності:

*Від східних зіниць до гіркового чола,
Від карого усміху до любистку розмови,*

Від скорботи розлогої до стоногих турбот... (3, .с. 82);

*Поміж клечанням **жовтим***

Поміж вишні рожевої

Між багрянцем і золотом

Клубочеться сивий дим (2, с. 836);

Так хочеться його під руку взяти

І провести, щоб навіть лист каштана

*Не впав на його тишу **золоту***

І не побив її тяжким сліпучим громом? (3, с. 80);

Кому ти вродиш дітей, не моя,

*Кому ти вкипиш **золотими** ночами? (2, с. 834).*

В опрацьованих поезіях виявлений кольоратив червоний має широке коло означень: «рудий» – червоно-жовтий; «іржавий» – той, який має колір іржі; «вишневий» – темно-червоний, кольору стиглої темної вишні; «рожевий» – світло-червоного кольору; «багрянний» – густо-червоний; «кривавий» – який має колір крові, червоний, багрянний; «мідний» – кольору міді, червоно-жовтий; «малиновий» – який має колір ягоди малини, темно-червоний.

Реалізація значень кольороназви червоного Іваном Драчем передусім вирізняється широкою сполучуваністю з іменниками, які називають конкретні та абстрактні поняття. Кольоратив червоний в опрацьованій збірці має вузьке семантичне поле, яке виражається опосередковано, стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуваним компонентом, який виражає:

1) об'єкти рослинного світу: *Не одразу означиш словами, де тополі **іржаві**, як мітли, скрушно небо метуть головами (1, с. 310); Квітка дивна, осяйна, а **руда** така, **руда**... (3, с.75); Граціозні заломили милі ніжки ледь **рожеві** сирійски (2, с. 824); **Криваві** троянди жахають в кутку – в ногах лежать мертві ворони (2, с. 822);*

2) об'єкти, пов'язані з людиною: *Ой дядьку пустіть до доньки, що плече в **рожеві** долоньки, – добре нам молодоньким (1, с. 370); А Юліна **руса***

коса (2, с. 854); *Ти стоїш й не ворухнешся, в руді вуса не смієшся і не плачеш* (3, с. 76);

3) назви фізичних явищ: *Спочатку було – і немає вітер гуде Сонце руде снопи золоті вергає* (1, с. 372); *Тільки дим над бровою з рудою завою...* (1, с. 300); *Граниться слово-мета! Метал рудий тече* (3, с. 77);

4) назви предметів: *Сліди йдуть на Володимирську де червоні нитки з СБУ висотуються з дверей* (2, с. 849); *Малинові козацькі знамена: знов малина політики знов...* (2, с. 828);

5) назви місцевості та її об'єктів: *Порадій у Рудому лісі що сонця рудіший* (1, с. 306); *Та ось вайлуватий лінкор України з кривавих своїх улоговин* (2, с. 669).

Непряме значення кольоративу червоний, що вжите у контексті поезій Івана Драча з опрацьованих збірок, визначається меншим полем функціонування, переважно характеризуючи абстраговані метафоричні поняття, пов'язані з уявленнями сприйняття оточуючого світу органами відчуття, емоційним і психічним світосприйняттям, наприклад: *Я чую кроки – тіль за мною, слизька, холодна і бридка, рудою тягнеться манною...* (2, с. 670); *Слова ці вишневі з запечених вуст: «Любіть Україну! Любіть Україну!»* (3, с. 209); *Іронічна така бо дурна сучить безтямній юності Іржаві свої прокльони* (2, с. 861); *Чимчикують там діти до школи, смиче лелека за поли й дітям щастя вишневе несе* (3, с. 35).

Окремо можна виділити вживання кольоративу оранжевий, який є проміжним між червоним та жовтим. Ця група не є продуктивною, та виражається кольоративом «помаранчевий»:

Твоє чисте,

густе,

провітрене

Помаранчеве серце твоє (1, с. 348);

Помаранчеві комісари –

Помаранчевий ваш прихід

*Вже пульсують ваші пульсари,
Обіймають і Захід, і Схід (2, с. 814).*

Кольороназва зелений в опрацьованих поезіях має лише конкретне значення – «один з основних кольорів спектра – середній між жовтим і блакитним».

Кольоратив зелений у поетичній картині світу Івана Драча функціонує однаково й у прямому, і в переносному значеннях. У прямому значенні зелений виокремлюється у різноманітні невеликі групи, де колір характеризує різні семантичні групи об'єктів, із якими вступає в асоціативні зв'язки: назви рослин (*Він шкірку зрізує по спіралі – зелений виток з-під ножа його плине...* (1, с. 323); *На кафедрі Злиднів, як Богову пайку, знаходили мерзлу зелену лушпайку* (2, с. 683); *Між зеленою хвоєю між брунатними соснами клубочеться сивий дим* (2, с. 836); назви фізичних явищ (*На рукотворному морі серед зеленої ропи, наче келихи вічності цокнулись черепи...* (1, с. 325); *Тільки босий хапливий слідок був тоді, коли сніг був і коли був зелений льодок* (1, с. 309).

Частотність уживання кольоративу зелений у переносному значенні менша від прямого значення. Тому, не можна виокремити тематичні групи означуваних слів із якими колір вступає в метафоричні відношення:

Вітер – це час, де куртує біда.

Шелестів мені мудро зеленим Сократом.

Відійшов непомітно, як в осінь Скворода (2, с. 712);

Вже душа задубіла і тіло

Десь поділось весняне тепло

На зелені святки потепліло

А то якось нелюдськи було (1, с. 388);

Зелені вогненні роти

А нумо на штурм барикад! (2, с. 713);

Дурним лечу і зеленим

Впаду я і кленом стану

Шумітиму дивно кленово (2, с. 852).

Кольоратив синій є найменшою групою кольоролексики в контексті збірки опрацьованих збірок Івана Драча. У контексті прямого значення синій широко представлений у відношеннях з об'єктами, які перебувають в асоціативних зв'язках з кольором: назви рослин та тварин (*І по клавішах сивого смутку ходять сині сумні слони* (1, с. 348); *Дзвоник з черепа цвіте дуже синій, як на те, дуже вже дзвенючий* (2, с. 681); назви природних явищ (*Зі зла, з любові синя хвища питань морозом пропекла* (1, с. 340); назви предметів (*Хто ж тебе вишивав нитку жовту і синю хто ж тобі в долю вишивав* (2, с. 849).

У контексті непрямого вживання кольоративу синій вживається продуктивніше, як характеристика:

1) абстрактних та психічних явищ: *Я волаю від синього болю, мене розшматовують ніжні ножі вогнів* (2, с. 669); *Пізнаю я гори всілякі по їхньому синьому говору, мені ж коло тебе всі гори далеко тремтять внизу!* (3, с. 207); *Уже небо синім дзвоном синім стогоном-прокльоном над нами гримкоче* (2, с. 681);

2) назви природних явищ: *Мабуть, він впав у синю каламуть чи обпалив крильцята об Волосожар* (3, с. 213).

Окремо з-поміж групи кольороназв, вжитих у метафоричному непрямому значенні, можна виділити групу, де колір виступає самостійною абстрактною одиницею, що не закріплена за об'єктом, який вона характеризує, або є характеристикою простору:

Все спалахнуло, аж день злякався!

Все стало синім, місячно-синім –

Засвітилась сльоза Пікассо (3, с. 175);

Над усі літа глухії

Синьо-синьо від завії –

Дзвони серед ночі... (2, с. 681).

Блакитний колір в опрацьованих джерелах є непродуктивною за своїм виявом групою. У віршах виявлені такі позначення прикметника блакитний:

«голубий» – той, який має забарвлення одного з основних кольорів спектра – середнього між зеленим і синім; кольору ясного неба, світло-синій; «небесний» – об'єкт кольору неба, голубий. У прямому значенні подана кольороназва функціонує ширше, для характеристики:

1) назв предметів: *А ти мені рогом **блакитним** усе оце перервав* (3, с. 207); *О сонце в льолі **голубій** о тіло спрагле від охоти...* (2, с. 806); ***Небесно**-золотий наш стяг ти пахнеш небом щирим злотом...* (1, с. 362);

2) об'єктів флори та природних явищ: *Там – ведмеді білі корчаться од муки, і ведмежо стогнуть **голубі** льоди* (2, с. 692); *Витикнувся, **голубий** та ранній, цвіт з-під листя золотих монет...* (2, с. 694);

У віршах також виявлені три одиниці позначення кольороназви фіолетовий, серед яких «бузковий», тобто колір квітів бузку, ясно-ліловий. Зазначені кольоративи ужиті у прямому значенні як характеристика назви предмета (*Білі, **бузкові**, золотаві свічі зазирають мені просто у вічі* (2, с. 838) та для означення фізичних та абстрактних явищ: *Коли вечірне гнеться коло з темнот **бузкових** вирина твоя пахуча таїна* (2, с. 832); *Синхрофазотрони ридають, як леви, і **фіолетовий** плач у грози* (3, с. 176). Така продуктивність може бути спричиненою функціонуванням кольоративу синій, як близького за своєю семантикою.

Отже, дослідження фактичного матеріалу поетичних збірок Івана Драча доводить, що найуживанішими в поетичній системі автора є кольороназви чорного серед ахроматичних кольорів, жовтого кольоративу – хроматичних. Найменш продуктивною кольороназвою є назва блакитного. Кольоролексика зазначеної збірки вільно функціонує опосередковано, характеризуючи предмети, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуваним компонентом, так і в метафоричних сполученнях, вжитих у непрямому значенні.

Висновки до другого розділу

Поетичне мовлення є цінним джерелом для дослідження функціонування кольоролексики, зокрема, у творах Ліни Костенко та Івана Драча вони складають досить розгалужену систему у структурному та семантичному плані.

Відповідно до наявних у сучасній науці класифікацій кольори перш за все традиційно поділяють на хроматичні та ахроматичні. Окрім цієї класифікації, кольороназви можна розглядати з боку їх семантики, у якому зі значень вживається колір у контексті: виражається опосередковано, стосуючись предметів, які перебувають в асоціативних зв'язках із позначуваним компонентом, чи розкривається в метафоричній сполучі з іншою одиницею.

Кольоролексика досліджених авторів найчастіше характеризує природні явища в прямому значенні (назви тварин та рослин, фізичних явищ), які описують їх у позитивному плані. Для цього автори застосовують як первинні, так і чисельні вторинні кольоролексеми. Явища неживої природи (назви предметів, географічних об'єктів) переважно вживаються з первинними кольорами: чорним, білим, жовтим, сірим та зеленим.

Однією з особливостей використання кольоролексики у віршах Ліни Костенко та Івана Драча є часте слідування розповсюджених і закріплених за кольорами значень, наприклад жовтий символ тепла, добра та радощів, чорний – страх, туга, печаль.

З огляду на зібраний фактичний матеріал можна зробити висновок, що в поезії досліджених представників літературної течії шістдесятництва, колір є поширеною лексичною одиницею, яка однаково функціонує як в асоціативних зв'язках, так і вживаючись у метафорах, у непрямому значенні. Обидва випадки вживання є позитивним відображенням широкого поля семантики кожного з розглянутих кольорів.

Функціонування кольоролексики в сучасній поезії Ліни Костенко та Івана Драча має багато спільного, оскільки в обох авторів система хроматичних й ахроматичних кольорів має широку сферу вживання для означення

конкретних та абстрактних явищ. Спорідненою є також ахроматична палітра змалювання – домінування жовтого кольору, найменш уживаними в обох представників – синій та блакитний.

Отже, спільні методи творчості представників одного часового та культурного періоду відобразилися на специфіці добору кольорової палітри поезій: автори зверталися до подібних кольорів, їх відтінків для відображення ліричної картини свого поетичного світу.

РОЗДІЛ 3

СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЬОРОНАЗВ У СУЧАСНІЙ ПОЕЗІЇ

3.1. Особливості вживання кольороназв як стилістичних фігур у поезії Л. Костенко

Для аналізу стилістичного функціонування кольороназв за основу ми взяли класифікацію епітетів Л. І. Мацько. Науковець спиралася на граматичне значення епітетів і виокремила вісім категорій епітетів [35]. Дослідивши збірку «Річка Геракліта», ми зробили висновок, що більшість груп епітетів, виокремлених у класифікації Л. Мацько, не представлені в поезіях Ліни Костенко – епітети, виражені іменником-прикладкою та епітети, виражені формою орудного відмінка; або групи, які є менш продуктивними.

Основна група, яка відображає кольороназви, представлена епітетами, які виражені прикметниками: *Сюди колись приходили чернички **блакитну** воду брали із глибин* (4, с. 25); *Воно лежить у **рожевій** льолі, йому на поріг прибіта підкова* (4, с. 232); *Тихо спустились на **жовту** глицю птиці зелені, зелені птиці* (4, с. 174); *Топтали **бузковий** верес, трусили на голови хвощ* (4, с. 201).

В цій групі виокремлюються якісні прикметники, природна здатність яких до сполучуваності з іменниками творить найбільшу групу епітетів. У цій групі найдавнішу групу складають первинні, непохідні прикметники (білий, жовтий, зелений, карий, русий, рудий, сивий, чорний та ін.): *Гондоли **чорні**. Небо голубе. І гондольєр співає про кохання* (4, с. 281); *А вже цвяхами колеться стерня, і крутить хуга **біла** перевесло* (4, с. 31); *Зелений мох на древній стрісі заткали древні навуки* (4, с. 66); *Не ясні зорі і не тихі води. І ліс **рудий**. І стежечки аніде* (4, с. 113).

Відносні прикметники, в основі яких є властивість перебирати якості та ознаки, є продуктивними, відображаючи переважно семантику металів (золота,

срібла, міді та ін.) чи коштовного каміння [35, с. 350-352]. У такому разі, сполучаючись з прикметником, іменник набуває якості кольору:

1) золота: *Убоге поле, ми з тобою Креси, день наше зерно – гори **золоті*** (4, с. 34); *Вже листопад підкрався з-за дубів і гай знімає **золоту** перуку* (4, с. 81); *Осінні вітер одгуляв, затих. Стоїть берізонька – як в іскрах **золотих*** (4, с. 23);

2) срібла: *А **срібний** дощ підніме жалюзі – півонії, рожеві, як фламінго, стоять в городі на одній нозі* (4, с. 133); *Красива осінь вишиває клени червоним, жовтим, **срібним**, золотим* (4, с. 24);

3) коштовного каміння: *Після дощів **смарагдова** діброва, на білій ріні річка говірка* (4, с. 215); *І сонний гриб в **смарагдовій** куфайці дощу напився і за день підріс* (4, с. 162); *...готика самотності, готика суворості, **рубінові** розсипища суниць* (4, с. 278); *Нічного міста вафельки **янтарні** тихенько тануть десь удаліні* (4, с. 40).

Група епітетів, виражених прикметниками, є найбільшою та розгалуженою в системі епітетів дослідженої збірки. Лексична семантика цієї групи збагачена внутрішньою семантикою словотворчих засобів (переважно суфіксальних):

*Близнята-зерна туляться в покоси,
біжить юрба червонощоких руж,
сплять солодко черкуси – негритоси,
біляві яблука і жовта раса груш* (4, с. 30);
*А може, ти ще в осені побудеш?
Завернеш птиць **сріблястого** пера,
одягнеш листя і звірят побудиш* (4, с. 81);
*І слухав місяць **золотистий** вухом
Страшні легенди про князів і ханів* (4, с. 148);
*Минає осінь. А проте –
як цятка сну, як хвостик лева,
жовтенька квіточка цвіте* (4, с. 52).

Група епітетів-дієприкметників не має вираження в збірці. Це можна пояснити тим, що дієприкметників з позитивною конотацією оцінки мало [35, с. 352-353].

У поезіях Ліни Костенко продуктивною є група епітетів, виражених формою орудного відмінка іменника. Ця група сформувалася на синтезі двох субстантивів, формується придієслівне означення у формі орудного відмінка іменника [35, с. 356-357]. Придієслівне означення формується і в хроматичній, і в ахроматичній групі кольорів: *І виє вовк. І вулиця чужа в замет сміється чорними зубами* (4, с. 98); *Мені нестерпно, душно, передгрозно. Ліловим чадом туманіє без* (4, с. 145); *А вечір пролітає, наче крижень, черкнувши міст синіми крильми* (4, с. 141); *Гіацинтовим сонцем сто раз над тобою зійду* (4, с. 267).

Епітети-прислівники, епітети, виражені іменником-прикладкою, епітети-композиції під час дослідження не були виявлені. Це не продуктивна група кольоративів, проте як прикметники з іншою номінацією є продуктивними, експресивними для відображення сфери природи, почуттів та уяви [35, с. 354-355].

Епітети, що виражені предикативними конструкціями, не є продуктивною групою, яка б функціонувала з кольорозначеннями, оскільки для подібних структур характерне сполучення з прикметниками на означення стану.

Кольоролексика у стилістичних тропях, таких, як логічні порівняння є непродуктивною. Лексичне значення передбачає, що слова на позначення кольору є більш характерними для образних епітетів. У досліджених поезіях Ліни Костенко загалом цей стилістичний троп є малопродуктивним і він виражений порівняльним зворотом:

*І місяць білий, як обличчя міма, –
трагічна маска під бровами хмар* (4, с. 47);
*А срібний дощ підніме жалюзі –
півонії, рожеві, як фламінго,
стоять в городі на одній нозі* (4, с. 133).

Отже, особливості вживання кольороназв як стилістичних фігур у досліджених поезіях Ліни Костенко відображаються в продуктивності основної групи епітетів, що виражені якісними та відносними прикметниками, малопродуктивності епітетів, виражених орудним відмінком іменника та непродуктивності порівняльних зворотів.

3.2. Стилiстичний аспект кольоративiв у групах епiтетiв i порiвнянь, що представленi в сучаснiй поезiї I. Драча

Дослідивши збірки I. Драча, ми з'ясували, що продуктивними групами епітетів є ті, що виражені прикметниками (якісні та відносні).

Основна група, що відображає кольоративи, представлена епітетами, які виражені прикметниками: *І чорний пес гарчить щоранку Отеллом збудженим гарчить* (3, с. 217); *Дзвоник з черепа цвіте дуже синій, як на те, дуже вже дзвенючий* (2, с. 681); *Ти стоїш й не ворухнешся, в руді вуса не смієшся і не плачеш* (3, с. 76); *Серед тої зеленої рукотворної корости мчали по морю піратські ростри* (1, с. 327).

Ця група представлена якісними та відносними прикметниками. Якісні прикметники, яким властива природна сполучуваність з іменниками, становить найбільшу групу, продуктивну з хроматичною та ахроматичною палітрою кольорів: *Спадає сніг на Чигирин на ринви сизі на полин на бас машин на магазин* (2, с. 774); *Білі, бузкові, золотаві свічі зазирають мені просто у вічі, в нестерпні очища мої чоловічі* (2, с. 838); *... я був у Ланчхуті і в Горі. А ти мені рогом блакитним усе оце перервав* (3, с. 207); *Поміж вишні рожевої між багрянцем і золотом клубочеться сивий дим* (2, с. 836).

З-поміж якісних прикметників значну частину утворюють первинні, непохідні прикметники (білий, жовтий, зелений, карий, русий, рудий, сивий, чорний та ін.). Найпродуктивнішими є:

1) чорний: *Коли чужа хвала доспіла, бо в час холодної хули косою чорною зсивіла* (1, с. 338); *А ти зорієш в золотому светрі, а чорний джміль*

шука багрянні нетрі (3, с. 212); Застигають сльози в **чорні** роси льоду, сиплються на ноти з-під вологих брів (2, с. 692); І обвів його **чорним** фломастером Щоб од мене воно не втекло (1, с. 350);

2) сивий: Вуста киплять і **сиві** од проклять, невже прокляття – суть твоя єдина (1, с. 333); Коли пощезли віра і надія, коли життя сплигло на **сивий** дим (2, с. 674); **Сива** збруя. Запінені храпи. Б'ють ломами копит вічний лід (3, с. 100);

3) жовтий: **Жовтий** сволог возліг на дубових чіпких стояках (3, с. 205); Метелики **жовті** й білі випурхують в заметілі (2, с. 730); Хто ж тебе вишивав нитку **жовту** і синю хто ж тобі в долю вишивав (2, с. 849); А в неї дача в білій скелі «Паккард» у **жовтому** чохлі (3, с. 217);

4) білий: Нічого не чути. Нічого не видно... Неймовірний **білий** туман... (2, с. 835); Ця дивна злагодженість і небес і долу – лелечих вогких крил, жіночих **білих** рук (3, с. 141); Осінній каштан викинув **біле** весняне крило з суцвіттями шістнадцятьма (2, с. 826); Бодай на **білому** папері тебе зумію розп'ясти! (1, с. 337);

Продуктивною групою є епітети, виражені відносними прикметники, які здатні перебирати якості та ознаки, відображаючи переважно семантику металів (золота, срібла, міді та ін.) [29, с. 350-352]: На сивій твоїй скроні є прошва одна **золота** (3, с. 77); Твого доля – горда й необачна, твого поля **золота** хустина (1, с. 377); Відразу тобі б ми вставили у хвіст **золоте** перо, а то задаєшся із задавак (3, с. 181); Та тільки жаль зростає із жалю, і поле вже не **золоте**, а сиве... (2, с. 821).

У поезіях також була виявлена невелика група відносних прикметників, якості кольору яких характеризуються за подібністю від похідного: **Малинові** козацькі знамена: знов малина політики знов... (2, с. 828); Та ось вайлуватий лінкор України з **кривавих** своїх улоговин до Вашого порту чугикає, набравши води у рот (2, с. 669); Коли вечірне гнеться коло з темнот **бузкових** вирина твоя пахуча таїна (2, с. 832); Білі, **бузкові**, золоті свічі зазирають мені просто у вічі, в нестерпні очища мої чоловічі (2, с. 838).

Групи епітетів, виражених дієприкметниками, не було виявлено з вірогідної причини, що здебільшого ця група має негативну семантику з неповнотою вираження ознаки. Щоб відобразити кольороназву з негативною семантикою чи неповний прояв кольору, автор застосовує словотворчі засоби для наповнення первинних кольорів іншою семантикою: *На Кафедрі Смутку був день **посивілий**. Від висівок з тирсою ми соловіли* (2, с. 683); *Біле кермо кусала **білюсінькими** зубами, зубами біла блузочка рвалася в нетерпінні* (3, с. 218); *І боюсь налякати видзвоном двох **біленьких** чистеньких ягнят* (3, с. 191); *Стоїть біля неї як вкопаний **чорнявий**, мов гріх, солдат* (3, с. 146).

Можна зробити висновок, що засіб застосування словотворчих засобів до первинних кольорів властивий для ахроматичної палітри кольорів, щоб показати їх змінність міри чи інтенсивності.

Епітети-прислівники у досліджених збірках І. Драча є малопродуктивною групою, у якій кольороназви є виразниками стану:

*Сурмила слава **срібно, мідно***
Його чекала на поріг,
Щоб так побідно-динамічно
Сконцентрувати в пері (2, с. 663);
Мені звелено те що звелено
У наших зелених сусідів
*Справді дивно і справді **зелено*** (2, с. 852);
*Де дзвенючий **синій** ліс*
*Дуже **синьо** в небо ріс,*
*Тяжко **синьодзвонний!*** (2, с. 681).

Епітети-прислівники, епітети, виражені іменником-прикладкою, під час дослідження не були виявлені – це не продуктивна група кольороназв.

Кольоративи, виражені епітетом-комполитом, – малопродуктивна група в досліджених збірках. Епітет-комполит має експресивність складових основ, здатен створювати образ. За характером семантичної структури це вторинно-синкретичні тропи. У поезії епітети-комполити реалізувалися переважно у

хроматичній кольоролексиці, наприклад: *Я підіймаю вогонь на руках, рудоволосу мою завію* (1, с. 300); *Ми любили її – карооку таку в мільярдному морі пшениці* (3, с. 209); *Все спалахнуло, аж день злякався! Все стало синім, місячно-синім – засвітилась сльоза Пікассо* (3, с. 175); *І з України, вулканної тисячоліттями, вицокує бруком кінь білолобий* (2, с. 674).

До композитних утворень відносять також редуplikовані: *Над усі літа глухії синьо-синьо від завії – дзвони серед ночі...* (2, с. 681); *Дзвони, дзвони, сині-сині, дзвоните по Україні* (2, с. 681).

У поезіях Івана Драча продуктивною є група епітетів, виражених формою орудного відмінка іменника – придієслівне означення у формі орудного відмінка іменника [27, с. 356-357]. Подібні епітети реалізують свою функцію і в ахроматичній (*Бо в час холодної хули косою чорною зсивіла* (1, с. 338); *Поет співав глибинно, старовинно бояновими сивими вустами* (3, с. 79); *Стараюсь гріти вогнем та вмю вже тільки сивим розкатистим сизим димом* (2, с. 836); *Мені чути хоч не чути там грибниця родить білими грибами молодиця* (2, с. 823), і в хроматичній кольоролексиці (*Вицвілих фото далека імла віялом жовтим лягла край стола* (2, с. 678); *Кричимо, що квітнем – не червоним вже вогнем, а жовто-блакитним* (2, с. 719).

Дослідивши кольоролексику сучасної поезії І. Драча, що функціонує у порівняннях, було з'ясовано, що ця група є малопродуктивною. Назви кольорів є більш характерними для образних порівнянь, які виділяють найсуттєвішу ознаку описуваного. У поезіях І. Драча порівняння мають граматичне вираження поширених та непоширених зворотів:

*Плаче над морем дівчина,
в сльозах вона і в дощі вся,
Стоїть біля неї як вкопаний
чорнявий, мов гріх, солдат* (3, с. 146);
*Де тополі іржаві, як мітли,
Скрушно небо метуть головами
І де сосни, дощами спалені,*

Лізуть в очі лихою іржею... (1, с. 310);

Чорне поле, мов шиття по-чорному

Щойно лиш зерном твоїм засіяне

Кров'ю ополощене в потворному

Суперінциденті професійному... (2, с. 770).

Отже, стилістичний аспект кольоративів у сучасній поезії І. Драча відображається у різноманітності застосування у творах епітетів, виражених прикметником, епітетів-комполітів, що реалізуються у хроматичній кольоролексичі та малопродуктивності порівняльних зворотів.

Висновки до третього розділу

Стилістичний аспект функціонування кольороназв у сучасній поезії було досліджено, спираючись на класифікацію епітетів та порівняльних зворотів Л. І. Мацько.

Дослідивши збірки Ліни Костенко та Івана Драча, ми зробили висновок, що більшість груп епітетів, виокремлених у класифікації Л. І. Мацько, не представлені в їх поезіях. Основна група, яка відображає кольороназви, представлена епітетами, які виражені прикметниками, природна здатність яких до сполучуваності з іменниками творить найбільшу групу епітетів. У цій групі найдавнішу групу складають первинні, непохідні прикметники (білий, жовтий, зелений, карий, русий, рудий, сивий, чорний та ін.). Також функціонує група відносних прикметників, відображаючи переважно семантику металів (золота, срібла, міді та ін.) чи коштовного каміння. У І. Драча група відносних прикметників-епітетів характеризується за подібністю від похідних об'єктів (кров, малина, бузок тощо).

Особливою групою, що є продуктивною в обох представників є епітети, що виражені формою орудного відмінка іменника. Особливістю цієї групи є те, що вона сформувалася на синтезі двох субстантивів. Частотність уживання подібних прикметників однакова і в ахроматичній, і в хроматичній палітрі.

Епітети-прислівники, епітети, виражені іменником-прикладкою, епітети-композиції малопродуктивні чи не продуктивні групи кольоративів у досліджених збірках.

Кольоролексика у стилістичних тропях, таких, як логічні порівняння, є непродуктивною. Лексичне значення передбачає, що слова на позначення кольору є більш характерними для образних епітетів. Образні епітети були виявлені в поезіях обох представників як малопродуктивна група, яка виражена поширеними чи непоширеними порівняльними зворотами.

ВИСНОВКИ

У сучасній українській мові система кольоропозначень є розвиненою лексико-семантичною групою для колірної характеристики предметів та явищ дійсності та здійснюється через розгалужену систему, якісно і кількісно. Кольоропозначення – відкрита система, яка характеризується історичною стійкістю, різноманітністю словотвірної структури лексем, має містку семантичну структуру, зумовлену, з одного боку, багатством хроматичної гама об'єктивної дійсності, з іншого – соціокультурною сутністю кольору, що втілюється в його експресивній, асоціативній та символічній значущості.

Семантика кольоропозначень пройшла тривалий шлях розвитку від позначення ознак, що належать конкретним предметам, до закріплення в поняттєвих характеристиках оцінних переносних значень, прикметники-колоративи відображають асоціативні зв'язки, що поєднують колір із іншими ознаками об'єктів матеріального світу. Окремі назви кольорів розвинули цілий ланцюг конотацій, інші – моносемантичні, обмежуються лише позначенням кольору, що зводиться до номінативної функції. Результатом семантичного розвитку колоративів стало співіснування в мові їхніх прямих, переносних та символічних значень на різних етапах розвитку мови.

У поетичній мові слова виконують не тільки номінативну, а й естетичну функцію. Хоча образне значення не може вважатися компонентом семантичної структури слова, однак його виникнення змінює семантику слова, створює конотацію, визначаючи прагматичну частину лексичного значення.

У сфері вивчення кольоролексики усталеними є погляди про поділ кольоронайменувань на дві групи: хроматичні, утворені синтезом трьох основних кольорів: жовтого, синього й червоного, та ахроматичні: чорний, білий, сірий.

Більшість учених, що зверталися до вивчення функціонування кольору в мові (О. М. Дзівак, В. С. Калашник, Н. І. Кухар), погоджується з тим, що колір

не тільки прямо вказує на зображення, а здатний набувати переносних значень та символічного вживання.

Функціонування кольоролексики в Ліни Костенко та Івана Драча має багато спільного, оскільки в обох авторів система хроматичних й ахроматичних кольорів має широку сферу вживання для означення конкретних та абстрактних явищ. Семантичне поле кольоронайменувань є досить широким. Прямі значення передусім виступають в описах рослин, тварин, назв предметів та явищ природи. Переносні значення найчастіше стосуються ментальних і просторових понять, темпоральних і емоційних ознак. За результатами зібраного матеріалу, у проаналізованих поезіях найчастотнішим є функціонування білого, чорного, жовтого та червоного у збірці Ліни Костенко «Річка Геракліта» й чорного, сірого, жовтого та червоного в сучасних збірках Івана Драча.

Особливістю функціонування кольоролексики в сучасній поезії з огляду на домінуючі кольоропозначення в поезіях авторів є те, що палітра змалювання об'єктів дійсності є спорідненою – домінуючими є білий та жовтий кольори, найменш уживаними в обох представників – синій та блакитний.

Можна зазначити, що стилістично-семантичний аспект виявляється в особливостях використання кожним з авторів кольору в контексті власних творів. Цей аспект кольоративів є об'єктом вивчення у роботах Л. Єгорової, І. Камалової, О. Кондрашової, М. Тростнікова та ін.

Відображення авторської позиції виявилось у функціонуванні кольоративу в групах епітетів і порівнянь. Стилiстичний аспект функціонування кольороназв у сучасній поезії було досліджено, спираючись на класифікацію епітетів та порівняльних зворотів Л. І. Мацько.

Проаналізувавши збірки Ліни Костенко та Івана Драча, ми зробили висновок, що більшість груп епітетів, виокремлених у класифікації Л. І. Мацько, не представлені в їх поезіях. Основна група, яка відображає кольороназви, представлена епітетами, які виражені прикметниками, природна

здатність яких до сполучуваності з іменниками творить найбільшу групу епітетів.

Епітети-прислівники, епітети, виражені іменником-прикладкою, епітети-композиції малопродуктивні чи не продуктивні групи кольоративів у досліджених збірках.

Кольоролексика у стилістичних тропях, таких, як логічні порівняння, є непродуктивною. Лексичне значення передбачає, що слова на позначення кольору є більш характерними для образних епітетів. Образні епітети були виявлені в поезіях обох представників як малопродуктивна група, яка виражена поширеними чи непоширеними порівняльними зворотами.

Отже, спільні методи творчості представників одного часового проміжку та літературної течії відобразилися на специфіці добору кольорової палітри поезій: автори зверталися до подібних кольорів, їх відтінків для відображення ліричної картини свого поетичного світу.

З огляду на зібраний фактичний матеріал, можна зробити висновок, що в поезії представників одного літературного напрямку колір є поширеною лексичною одиницею, яка однаково функціонує як опосередковано в асоціативних зв'язках, тобто вільно, так і, вживаючись у метафорах, непрямому значенні. Обидва випадки вживання є позитивним відображенням широкого поля семантики кожного з розглянутих кольорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабій І. М. Мовні засоби і способи вираження кольору у сучасній українській мові / І. М. Бабій // Наукові записки ТДПУ. Серія : Мовознавство. – 2003. – Вип. 2 (10). – С. 82-85.
2. Бабій І. М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові (на матеріалі малої прози В. Стефаніка, М. Коцюбинського, М. Хвильового) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / І. М. Бабій. – Київ, 1997. – 21 с.
3. Бабій І. М. Семантична характеристика назв кольорів у сучасній українській мові // Рідна мова. – № 5. – С. 4-6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/pdf/m5.pdf
4. Бахилина Н. Б. История цветообозначений в русском языке / Н. Б. Бахилина. – Москва : Наука, 1975. – 289 с.
5. Беценко Т. П. Структура і поетичні функції атрибутивних словосполучень у поезіях шістдесятників : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Т. П. Беценко. – Харків, 1999. – 20 с.
6. Венкель Т. В. Синтагматичні, парадигматичні та епідигматичні характеристики прикметників на позначення кольору в англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Т. В. Венкель. – Львів, 2004. – 20 с.
7. Вовк А. І. Англійсько-український словник назв кольорів і кольорознавства / за ред. Б. Струмінського. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1986. – 94 с.
8. Гёте И. В. Избранные сочинения по естествознанию / И. В. Гёте. – Москва : Изд-во АН СССР, 1957. – 212 с.
9. Горлачова В. В. Структура семантичного поля кольоропозначень у сучасному російськомовному рекламному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 «Російська мова» / В. В. Горлачова. – Дніпропетровськ, 2011. – 19 с.

10. Горобець В. Й. З історії назв кольорів в українській мові / В. Й. Горобець // Культура слова. – 1977. – Вип. 12. – С. 56-65.
11. Гримашевич Г. І. Семантика кольорів у творчості Валерія Шевчука / Г. І. Гримашевич // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – 2004. – Вип. 12. – С. 147-156.
12. Давиденко К. О. Кольороназви в індивідуально-авторській картині світу Максиміліана Волошина : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02. «Російська мова» / К. О. Давиденко. – Сімферополь, 2007. – 20 с.
13. Дзівак О. М. Про систему назв кольорів у сучасній українській літературній мові / О. М. Дзівак // Українське мовознавство. – 1975. – Вип. 3. – С. 25-31.
14. Дятчук В. В. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови / Дятчук В. В., Пустовіт Л. О. – Київ : Наукова думка, 1983. – 156 с.
15. Жаркынбекова Ш. К. Моделирование концепта как метод выявления этнокультурной специфики / Ш. К. Жаркынбекова // II Материалы IX конгресса МАПРЯЛ. – Братислава, 1992. – 25 с.
16. Закович М. М. Культурологія : українська та зарубіжна культура : [навч. посібн.] / М. М. Закович, І. Я. Зязюн та ін. – Київ : Знання, 2004. – 567 с.
17. Закурдаева М. Ю. Некоторые проблемы цветообозначения в лингвистике / М. Ю. Закурдаева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://movoznavstvo.com.ua/download/pdf/2012/14.pdf>
18. Іваненко С. В. Одиначне та особливе в лексико-семантичних групах на позначення кольору в сучасній російській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02. «Російська мова» / С. В. Іваненко. – Дніпропетровськ, 2001. – 20 с.
19. Іншаков А. Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві / А. Є. Іншаков // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету : [зб. наук. праць]. – Вип. 9. – Кривий Ріг, 2013. – С. 188-195.

20. Іншакова І. О. Семантика похідних, утворених від назв кольорів / І. О. Іншакова // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету : [зб. наук. праць]. – Вип. 6. – Кривий Ріг, 2011. – С. 227-232.

21. Ковальова Т. В. Колір як засіб вираження індивідуального стилю письменника / Т. В. Ковальова // Тенденції розвитку української літератури та літературної критики нових часів: Тези доповідей та повідомлень міжвузівської науково-теоретичної конференції 15-16 травня 1996 року. – Харків : Харківський державний університет, 1996. – С. 76-77.

22. Ковальова Т. В. Лексико-семантичні поля кольоративів в українській поезії початку ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філ. наук : спец. 10.02.01. «Українська мова» / Т. В. Ковальова. – Харків, 1999. – 19 с.

23. Козак Т. Б. Лексико-семантична група слів, які позначають колір у німецькій мові (діахронічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04. «Германські мови» / Т. Б. Козак. – Одеса, 2001. – 22 с.

24. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: [навч. посібн.] / І. М. Кочан. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – Київ : Знання, 2008. – 423 с.

25. Крижанівський С. А. На магістралі віку / С. А. Крижанівський // Вітчизна. – 1967. – № 8. – С. 130-131.

26. Крижанська О. М. Яким буває червоне (символічні кольороназви в українській мові) / О. М. Крижанська // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 2. – С. 22-25.

27. Криклива К. П. Особливості вивчення кольору в межах сучасного мовознавства / К. П. Криклива [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/18965/1/Криклива%20К.П..pdf>

28. Критенко А. П. Семантична структура назв кольорів в українській мові / А. П. Критенко // Мовознавство. – 1967. – № 4. – С. 97-112.

29. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – Москва : Языки славянской культуры. – 2004. – 560 с.

30. Кудря О. А. Цветобозначения английского и украинского языков как лингвистическая проблема / О. А. Кудря // Вестник РУДН. Серия «Теория языка. Семиотика. Семантика». – 2015. – № 1. – С. 140-148.

31. Кулько О. И. Колоративы и обозначения цвета в рекламе / О. И. Кулько ; под. общ. ред. К. Р. Галиуллина // Русская и сопоставительная филология : состояние и перспективы : [материалы междунар. научн. конф.]. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 2004. – С. 224-225.

32. Кульпина В. Г. Система цветобозначений русского языка в историческом освещении / В. Г. Кульпина ; ред. А. П. Василевич // Наименования цвета в индоевропейских языках. Системный и исторический анализ. – Москва : КомКнига. – С. 126-184.

33. Кухар Н. І. Семантичний обсяг назв основних кольорів / Н. І. Кухар // Придніпровський вісник. – 2000. – Вип. 13. – С. 43-50.

34. Лысоиваненко Е. Г. Система и семантика цветобозначений в прозе М. А. Булгакова : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Е. Г. Лысоиваненко. – Москва, 2001. – 16 с.

35. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : [підручник] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. І. Мацько. – Київ : Вища школа, 2003. – 462 с.

36. Мислива Т. А. Стилїстична маркованість кольоративів у художній мові / Т. А. Мислива. – Психолінгвістика : [учебник для вузов] / под ред. Т. Н. Ушаковой. – Москва : ПЕР СЭ, 2006. – 416 с.

37. Михайлова Т. А. Понятие «цвета» как лексико-семантического квалификатора / Т. А. Михайлова // Вестник Московского ун-та. Серия : Филология. – Москва, 2003. – № 5. – С. 43-52.

38. Мічугіна С. В. Денотативний простір прикметників кольору в англійській мові : дис. ... канд. філол. наук / С. В. Мічугіна. – Москва, 2005. – 203 с.

39. Москович В. А. Система цветообзначений в современном английском языке / В. А. Москович // Вопросы языкознания. – 1960. – № 6. – С. 83-87.

40. Муляр С. П. Колористична семантика в структурі російського художнього тексту (мова поезії 70-80-х рр. ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02. «Російська мова» / С. П. Муляр. – Київ, 2003. – 18 с.

41. Півень В. Ф. Ідіостиль поетичних творів Святослава Гординського : автореф. дис. ... канд. філ. наук : спец. 10.02.01. «Українська мова» / В. Ф. Півень. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.

42. Супрун Л. О. Семантика і прагматика назв кольорів в українському романному тексті середини – другої половини ХХ ст. (на матеріалі творів О. Гончара, П. Загребельного, М. Стельмаха) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. «Українська мова» / Л. О. Супрун. – Харків, 2009. – 16 с.

43. Сучасна українська літературна мова : [підручник] / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – Київ : Вища школа, 1997. – 493 с.

44. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1969. – 583 с.

45. Сяовен Ч. Ад'єктивний кольоратив та його словотвірна парадигма в сучасній російській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02. «Російська мова» / Ч. Сяовен. – Дніпропетровськ, 2002. – 19 с.

46. Философия культуры. Становление и развитие. / За ред. М. С. Кагана, Ю. В. Перова, В. В. Прозерского и др. – Санкт-Петербург : Издательство «Лань», 1998. – 448 с.

47. Франко І. Я. Зібрання творів у 50-ти томах. / І. Я. Франко. – Київ, 1976. – Т. 31: Літературно-критичні праці (1897-1899). – 595 с.

48. Яворська Г. М. Мовні концепти кольору (до проблеми категоризації) / Г. М. Яворська // Мовознавство. – 1998. – № 2-3. – С. 42-50.

49. Якімова С. Е. Символіка позначень кольору в іспанському та українському художньому текстах / С. Е. Якімова // Одеський лінгвістичний вісник. – 2014. – Вип. 3. – С. 245-252.

50. Яньшин П. В. Введение в психосемантику цвета / П. В. Яньшин. – Самара : СамГПУ, 2001. – 189 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Драч І. Ф. Анатомія блискавки : поезія, проза / І. Ф. Драч. – Харків : Фоліо, 2002. – 509 с.
2. Драч І. Ф. Берло : книга поезій / І. Ф. Драч. – Київ : Грамота, 2007. – 910 с.
3. Драч І. Ф. Лист до калини : поезії, поеми / І. Ф. Драч. – Київ : Веселка, 1990. – 286 с.
4. Костенко Л. Річка Геракліта / Ліна Костенко. – Київ : Либідь, 2011. – 290 с.

АНОТАЦІЯ

Будяченко А. Д. Особливості функціонування кольоролексики в сучасній поезії / А. Д. Будяченко. – Рукопис. – Кривий Ріг, 2018. – 70 с.

У кваліфікаційній праці досліджено особливості функціонування кольоролексики на матеріалі збірок сучасного доробку Ліни Костенко й Івана Драча, зокрема розглянуто зміст поняття «кольоролексика» і «кольороназва», окреслено принципи класифікування кольороназв у сучасному мовознавстві, з'ясовано частотність функціонування одиниць кольоролексики за характеристикою хроматичні/ахроматичні, описано лексику з погляду стилістичної ролі колірної лексики та за продуктивністю її вживання, проаналізовано семантичні та стилістичні особливості лексики на позначення кольору.

Ключові слова: кольоролексика, колір, кольороназва, семантичне поле, функціонування, епітети, порівняння.